

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

LAPSI ERON KESKELLÄ

CASE: Eroperheen kahden kodin lapset -projekti

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveystieteiden
Sosiaalipedagoginen aikuistyö
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Hallberg Annemari
Tolvanen Nea

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

HALLBERG ANNEMARI

Lapsi eron keskellä – Case: Eroperheen
kahden kodin lapset -projekti

TOLVANEN NEA

Sosiaalipedagogisen aikuistyön opinnäytetyö, 51 sivua, 1 liitesivua

Kevät 2015

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on arvioida Eroperheen kahden kodin lapset -projektiä Lahden ensi- ja turvakotiyhdistyksen muiden työmuotojen työntekijöiden näkökulmasta. Arvioinnissa on hyödynnetty Mannerheimin Lastensuojeluliiton kehittämää Hyvällä mallilla -foorumia. Tutkimusongelmana oli selvittää, miten yhdistyksen eri työmuodot ovat kokeneet projektin palvelut osana yhdistyksen toimintaa.

Työn teoriaosuudessa käsitellään ensin eropalvelujen tarpeellisuutta Suomessa. Kolmannessa luvussa selvitetään avioeron lyhyt- ja pitkäaikaisvaikutuksia lapseen. Sitten esitellään Eroperheen kahden kodin lapset -projekti. Luku viisi käsittelee arviointia, sen eri vaiheita sekä eettisyyttä. Luvussa kuusi käydään läpi foorumissa olleet kysymykset. Kysymyksistä osa sovellettiin Hyvällä Mallilla -foorumista ja osa pohdittiin yhdessä projektin työntekijöiden kanssa, jotta ne vastaavat heidän tarpeeseensa parhaimmalla mahdollisella tavalla. Arviointikeskustelu ja sen pohdintaa, on purettu pääluvussa seitsemän. Keskustelu tallennettiin nauhurille, joka purettiin luvun ensimmäisessä alaluvussa. Pohdinta-osuudessa käsitellään palvelun tarpeellisuutta, tulevaisuutta ja kehittämistä.

Arviointikeskustelussa selvitettiin eri työmuotojen edustajien ajatuksia projektin palveluista. Työntekijät ovat kaikki yhtä mieltä siitä, että projektin tarjoamaan palveluvalikoimaan ollaan tyytyväisiä eikä mitään palvelua pidetä ylimääräisenä ja turhana. Arviointikeskustelussa nousi esiin tarve yksilöllisemmästä erotyöskentelystä. Jatkossa tulisi myös huolehtia myös niistä perheistä joissa ero on tapahtunut jo ennen lapsen syntymää tai lyhyen ajan kuluttua syntymästä. Myös internet-palvelujen tarpeellisuus nousi esiin. Yhdistyksen sisäiseen yhteistyöhön tulisi panostaa entistä enemmän. Muille työmuodoille tulisi myös tarjota koulutusta eroauttamiseen liittyen. Palvelut antavat toivoa tulevaisuuteen ja kannustuvat erosta selviämiseen. Eropalveluiden halutaan tarjoavan kaikille sopivia palveluita, jolloin tulisi huomioida perheiden ja erojen erilaisuus. Lasten kohdalla työskentelyssä halutaan painottaa lapsilähtöisyyteen. Keskustelussa nousi esiin toive fyysisemmästä asiakastyöskentelystä. Kehittämisehdotuksena siis jalkautuminen muihin työmuotoihin missä olisi jo asiakkaita valmiina.

Asiasanat: arviointi, arviointiprosessi, eroauttaminen, eropalvelut, eron vaikutukset

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

HALLBEG, ANNEMARI
TOLVANEN, NEA

Child in the middle of a divorce – Case:
Project One child in two homes

Bachelor's Thesis in social pedagogy work with adults
51 pages, 1 page of appendices

Spring 2015

ABSTRACT

The aim of this thesis was to evaluate The Association of Mother and Child Homes and Shelters' project One child in two homes in Lahti from the point of view of the federation's other forms of work the evaluation we used Hyvällä mallilla -forum that the Mannerheim League for Child Welfare has developed. The research problem was to clarify how the federation's different work forms have experienced the services of the projects as part of the federation's operation.

The theoretical part of this thesis first discusses with the necessity of services for people dealing with divorce in Finland. The third chapter deals with the short term and long term effects of divorce on children. After that the project One child in two homes is introduced. In the fifth chapter evaluation and its different phases are explained. The sixth chapter goes through the questions that were raised in the forum. Some of the questions were been applied from Hyvällä mallilla -forum and the others we have thought about together with the project workers so that they answer their needs the best way possible. The evaluation discussion and its analysis appear in chapter seven. The analysis part of the thesis deals with the necessity of the services, future and development.

In the evaluation discussion we revealed different employee's thoughts on the project's services. The employees agreed on that they were all satisfied with the range of services and none of the services was considered to be useless. The need of more distinctive divorce work came up in the discussion. Those families that have been through divorce before their child's birth or soon after that should be taken care of in the future. The necessity of internet services was also mentioned. The association's internal cooperation should be invested and improved. Other work forms should also be offered education about helping in divorce. Services give hope for the future and encourage managing after a divorce. Families and divorce differences should be taken into consideration when providing divorce services suitable for everyone. Child oriented approach should be highlighted when working with children. More physical client work was a hope that came up in the discussion. Moving on to other work forms where the clients are already existed was one development proposal.

Key words: evaluation, evaluation process, divorce help, divorce services, the effects of divorce

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	EROPALVELUJEN TARPEELLISUUS	4
2.1	Eropalvelujen järjestäminen	4
2.2	Lapsen oikeudet	6
2.3	Huoltoriidat	7
3	AVIOERON VAIKUTUKSET	9
3.1	Eronneisuus lapsiperheissä	9
3.2	Vaikutukset lapsiin	10
3.2.1	Eron vaikutukset eri ikävaiheissa	11
3.2.2	Eron pitkäaikaiset vaikutukset	13
4	EROPERHEEN KAHDEN KODIN LAPSET -PROJEKTI	18
4.1	Projektin tausta ja tarve	18
4.2	Projektin tavoite ja tarkoitus	19
4.3	Työskentely perheiden kanssa	19
4.4	Vertaisryhmätoiminta	21
4.4.1	Lasten ja vanhempien vertaistukiryhmät	22
4.4.2	Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä	22
4.4.3	Eroneuvo-tilaisuus	23
5	EROPERHEEN KAHDEN KODIN LAPSET -PROJEKTIN ARVIOINTI	24
5.1	Arvioinnin eettiset periaatteet	24
5.2	Ulkoinen arviointi	26
5.3	Arviointiprosessin vaiheet	27
5.4	Aineiston keruumenetelmät	29
5.5	Hyvällä mallilla -foorumi	30
5.5.1	Foorumin periaatteet	32
5.5.2	Kysymyssarja	33
6	ARVIOINTIKESKUSTELU	35
6.1	Kooste arviontikeskustelusta	35
6.2	Pohdintaa	38
7	YHTEENVETO	44
	LÄHTEET	47

1 JOHDANTO

Avioliittolaki on tullut voimaan tammikuussa 1930, jolloin se kumosi vuoden 1734 lain naimiskaaren sekä muut määräykset, jotka olivat ristiriidassa avioliittolain säännösten kanssa (Laki avioliittolain voimaantulosta 13.6.1929/235). Alkuperäisen avioliittolain mukaan puolison tulee ottaa erotilanteessa osaa toisen puolison ja niiden lasten elatukseen, jotka ovat tämän huollettavina. Jos toinen puolisoista on syyppä yhteiselämän lopettamiseen, ei toista puolisoa velvoiteta antamaan hänelle elatusapua. Avioliiton purkautuessa tulee oikeuden määrätä puolisojen lasten huollosta. Kun avioliiton purkamista koskeva asia on oikeuden käsiteltävänä eivätkä puoliset sovi yhdessä asumisesta oikeudenkäynnin aikana, oikeus harkitsee puolison vaatimuksesta, onko riittävää aihetta siihen, että yhteiselämä lopetetaan heti. (Avioliittolaki 234/1929.)

Lainsäädäntö avioliittoon liittyen on alkujaan ollut hyvin suppea. Tuolloin avioerojen määrä on ollut vähäisempi kuin nykyään. Vuosien saatossa avioerojen yleistyessä on avioliittolakiin tullut paljon lisäyksiä ja tarkennuksia. Nykyisessä avioliittolaissa todetaan erotilanteisiin liittyen, että perheessä esiintyvät ristiriidat ja oikeudelliset asiat on pyrittävä ensi sijassa selvittämään asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja ratkaisemaan sopimuksella. Perheasioiden sovittelijat antavat pyynnöstä apua ja tukea ristiriita-tilanteissa. Lisäksi laissa sanotaan, että sovittelijan tehtävänä on erityisesti kiinnittää huomiota perheeseen kuuluvien alaikäisten lasten aseman turvaamiseen. (Avioliittolaki 13.6.1929/234.) Perheasioiden sovittelua järjestetään kasvatus- ja perheneuvolassa, sosiaalitoimessa, erilaisissa perheasiain yksiköissä sekä seurakunnan palveluna (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2015a). Sosiaalihuoltolaissa velvoitetaan kuntaa järjestämään perheasioiden sovittelua (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361). Sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä vuonna 2015 tulevat palvelut painottumaan enemmän ennaltaehkäiseviin palveluihin, mikä luo kunnan palvelurakenteelle myös uudistustarpeita. Kunta ei pysty vastaamaan uudistustarpeeseen yksin, jolloin kuvioihin tulee mukaan myös kolmannen sektorin palveluntarjoajat.

Lahden alueella eropalveluita järjestävät useat eri toimijat, joista yhtenä on Lahden ensi- ja turvakoti yhdistys. Lahden ensi- ja turvakoti yhdistys on yksi 29 jäsenyhdistyksestä, jotka kuuluvat valtakunnallisen kansalais- ja lastensuojelujärjestö Ensi- ja turvakotien liittoon. Järjestö auttaa vaikeissa ja turvattomissa oloissa eläviä lapsia ja

perheitä sekä tekee perheväkivaltaa ehkäisevää työtä. Yhdistyksen projekti Eroperheen kahden kodin lapset tarjoaa ennaltaehkäisevää tukea ja neuvontaa Lahdessa. (Ensi- ja turvakotien liitto 2014.)

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Eroperheen kahden kodin lapset -projekti. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on arvioida Eroperheen kahden kodin lapset -projektin toteutumista osana Lahden ensi- ja turvakoti yhdistystä. Arviointia tehdään haastatteleamalla yhdistyksen työntekijöitä. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää työntekijöiden ajatuksia projektin hyödyllisyydestä niin asiakkaille kuin työntekijöille. Lisäksi tavoitteena on pohtia yhdessä yhdistyksen työntekijöiden kanssa, miten eropalvelut mahdollisesti järjestyvät osana organisaation toimintaa projektin päättymisen jälkeen. Tavoitteena on myös selvittää, onko projekti tuonut jotain osaamista lisää eri työmuotoihin eli vauvaperhetyöhön, perheväkivalta- ja kriisityöhön sekä perhetyöhön ja jos on niin mitä. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa projektityöntekijöille projektin loppuraporttia sekä mahdollista jatkohankerahoitushakemusta varten hyödynnettävää tietoa.

Opinnäytetyön rajaaminen on tärkeää sen selkeyden kannalta. On tarkennettava, mitä kerätyllä aineistolla halutaan tietää tai osoittaa. Tässä opinnäytetyössä on aihetta rajattu käsittelemään Eroperheen kahden kodin lapset -projektia ja sen arviointia yhdistyksen muiden työntekijöiden näkökulmasta. Muut työntekijät tulevat työmuodoista vauvaperhetyön ensikoti, Baby blues, Peukaloinen ja Puolenmatkantalo, perheväkivalta- ja kriisityön turvakoti, avokriisityö, Jussi-työ ja Turvallisten perheiden Päijät-Häme -toiminta sekä perhetyön Avotupa, Alvari-perhetyö, Perhetupa ja Säröperhehanke (Lahden ensi- ja turvakoti 2014).

Tutkimuksen teoreettisella viitekehysellä tarkoitetaan näkökulmaa, josta tutkittavaa aihetta tarkastellaan. Tämä opinnäytetyö kirjoitetaan Lahden ensi- ja turvakodin eri työmuotojen työntekijöiden näkökulmasta, sillä hanketta arvioidaan heidän näkemysten mukaan. Viitekehysenä toimivat, eropalvelujen tarpeellisuus, eron vaikutukset lapsiin sekä arviointi ja arviointiprosessi. Tiedonhaussa on hyödynnetty sekä suomen- että englanninkielistä kirjallisuutta ja verkkolähteitä. Tiedonhaussa on pyritty etsimään

mahdollisimman tuoreita lähteitä, mutta joukkoon on valikoitunut muutama vanhempiakin lähde. Lähteet on tietoisesti otettu mukaan työhön ja niissä on huomioitu tiedon luotettavuus.

2 EROPALVELUJEN TARPEELLISUUS

Suomessa useiden satojen lasten hyvinvointi vaarantuu joka vuosi vakavasti, kun vanhemmat päätyvät riitelemään lapsensa huollosta ja tapaamisista kärjääoikeudessa. Tukemalla vanhempia eron varhaisessa vaiheessa voidaan turvata lapsen hyvinvointi ja estää vanhempien välien kärjistyminen huoltoriidaksi. (Lastensuojelun Keskusliitto 2008.) Vanhempien erokriisissä tarvitaan myös lapselle tarkoitettuja tukipalveluita, sillä usein oman erokriisinsä keskellä vanhemmat unohtavat lapsen parhaan. Eroauttamisen keskeinen painopiste tulisi olla eron alkuvaiheessa. (Lapsen paras etusijalle eropalveluissa 2010, 11.) Pitkään jatkuneet erokriisit vaarantavat lapsen kehityksen ja ovat siten peruste lastensuojelun asiakkuudelle ja avohuollon toimenpiteille (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 43).

2.1 Eropalvelujen järjestäminen

Kunnan tulee järjestää lakisääteisiä eropalveluita, joita on sopimuspalvelu eli lastenvalvoja, oikeuden pyytämien olosuhdeselvitysten laatiminen, perheasioiden sovittelu, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosovittelu sekä perheneuvolan palvelut. Järjestöjen ja kirkon tuottamiin palveluihin kuuluu perheneuvonta, parisuhteen ja vanhemmuuden tuki sekä eroneuvonta. Valvottuja tapaamisia järjestetään niin kunnan kuin järjestöjenkin toimesta. (Lapsen paras etusijalle eropalveluissa 2010, 10.) Myös yleiset perhepalvelut, kuten lapsiperheiden kotipalvelu, helpottavat selviytymistä ja ehkäisevät eroja (Väestöliitto 2014c).

Suomen hallitus esitti vuonna 2014 muutoksen lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Tavoitteena oli turvata kaikille vanhemmille asuinpaikasta riippumatta mahdollisuus yhdenvertaisiin asiantuntijapalveluihin huoltoriitojen sovittelussa. (Eduskunta.fi 2014.) Lakivaliokunta oli kuitenkin huolissaan perheasioiden sovittelun ja kunnallisten eropalvelujen tilasta, sillä useat valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat tuoneet esiin, että kyseiset palvelut ovat riittämättömiä ja puutteellisia. Valiokunta lähestyi sekä oikeusministeriötä että sosiaali- ja terveysministeriötä kirjeellä, jossa pidettiin erittäin tärkeänä sen arvioimista, miten perheiden ja eroperheiden ennalta ehkäiseviä ja varhaisen tuen palveluja, kuten sovittelua ja neuvontaa, voidaan kehittää ja tukea. (Eduskunta.fi 2014.) Toukokuussa 2014 huoltoriitojen asiantuntija-avusteinen

sovittelu laajeni kokeilusta valtakunnalliseksi. Huoltoriidan sovittelussa sovittelijana toimii tuomari, jota avustaa asiantuntija. Asiantuntijan keskeisenä tehtävänä on tuoda lapsen edun kannalta keskeiset asiat esiin ja edistää vanhempien välistä vuorovaikutusta. (Oikeusministeriö 2014.)

Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aulan (2012) mukaan eropalvelut ovat edelleen hajanaisia, huonosti tunnettuja, alueellisesti epätasaisia ja painottuvat korjaavaan työhön ja huoltoriitoihin. Aulan mukaan palveluissa tulisi vahvistaa sovitteluväylyä työtöitä sekä isän ja äidin vanhemmuuden jatkumista eron jälkeen. Lapsen kokemus ei kuulu palveluissa myöskään riittävästi.

Sosiaalihuoltolaki uudistuu vuonna 2015 ja uudistukset tulevat voimaan asteittain (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015a). Uuden sosiaalihuoltolain mukaan lapsiperheiden tuessa panostetaan varhaiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn. Perhetyötä, tukihenkilöitä ja -perheitä, sekä vertaisryhmiä on mahdollista saada jatkossa myös yleisinä peruspalveluina ilman lastensuojelun asiakkuutta palvelutarvearvion perusteella. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015b.) Sosiaalihuoltolaki uudistuksen myötä kunnille asetetaan velvoite järjestää vanhemman ja lapsen väliset tuetut ja valvotut tapaamiset sekä valvotut nouto- ja palautustilanteet silloin, kun tapaamisista on olemassa tuomioistuimen päätös tai sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus (Huovinen 2014).

Peruspalveluministeri Maria Guzenina-Richardson (2013, 3) kirjoittaa, että pääministeri Kataisen hallituksen hallitusohjelman mukaisesti vanhemmuuden tukea sekä lasten vanhempien parisuhdeneuvontaa kehitetään ja lisätään. Erosovittelua kehitetään lapsen edun vahvistamiseksi ja vanhemmuuden toteutumiseksi. Perhesovittelupalveluiden kehittämistä jatketaan sosiaalihuoltolakiuudistuksen ohella myös osana sosiaali- ja terveydenhuollon kansallista kehittämisohjelmaa (Kaste). Kaste-ohjelmassa vahvistetaan lasten, nuorten ja perheiden ehkäiseviä ja varhaisen tuen palveluja sekä kehitetään lastensuojelutyötä. Lisäksi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos jatkaa vanhemmuuden tuen sekä eroneuvontaan ja eroauttamiseen kehitettyjen mallien levittämistä ja jatkokehittämistä.

Palveluja tulee järjestää normaalisuuden periaatteen pohjalta, sillä kaikki erotilanteissa olevat perheet hyötyvät ulkopuolisesta avusta ja tuesta. Palveluita tulisi kehittää niin, että lapsen tarpeet ja näkemykset olisivat vanhemmille selvillä sekä vanhempien

tasapuolinen kohtelu ja osallisuuden vahvistaminen. Pienissä kunnissa ei välttämättä ole resursseja järjestää laadukkaita ja monipuolisia eropalveluita. Isojen kuntien ongelmana taas on, ettei tieto kulje asiakkaille eivätkä samalla auttamisen saralla työskentelevät henkilöt huomaa kertoa toisen palveluista. (Lapsen paras etusijalle eropalveluissa 2010,13.) Palvelut vaihtelevat kunnittain ja vaikka palveluja olisikin, on niiden löytäminen hankalaa sekä asiakkaan on vaikea hahmottaa mistä ja millaisiin ongelmiin on mahdollista saada apua. Useimmissa kunnissa palvelut ovat lisäksi erittäin ruuhkautuneita ja jonotusajat asiakkaille ovat kohtuuttoman pitkiä. (Suomen sovittelufoorumi 2014, 10.)

2.2 Lapsen oikeudet

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien sopimus on kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia koskeva ihmisoikeussopimus. Siinä luetellaan kaikki lapsille kuuluvat ihmisoikeudet ja asettaa valtioille ensisijaisen vastuun toteuttaa ne. Lapsen oikeuksien toteutuessa saa lapsi kasvaa ja käydä koulua terveenä, pelkäämättä väkivaltaa ja riistoa. Sopimuksen neljään yleiseen periaatteeseen kuuluu syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen. (Unicef 2015.)

Suomen valtio on sitoutunut vuonna 1991 YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen (Lapsiasiavaltuutettu 2015). Sopimus antaa peruseriaatteet myös vanhempien erolanteiden palveluiden kehittämiseen lapsen edun näkökulmasta. Sopimus korostaa molempien vanhempien ensisijaista ja yhteistä vastuuta lapsen hyvinvoinnista. Vanhempia tulee tukea heidän tehtävässään julkisen vallan toimesta. Lapsella on oikeus säilyttää sukulaissuhteena sekä saada oma näkemyksensä aikuisten tietoon silloin, kun lasta koskevia päätöksiä tehdään. Lapsen oikeuksien sopimus edellyttää eropalveluissa lapsen edun ensisijaisuutta, lapsen oikeutta osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi, lasten yhdenvertaista kohtelua, lapsen oikeutta ylläpitää sukulaissuhteensa, pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa sekä molempien vanhempien yhteistä ja ensisijaista vastuuta lapsesta sekä julkisen vallan velvollisuutta tukea vanhempia. (Lapsen paras etusijalle eropalveluissa 2010, 9.)

2.3 Huoltoriidat

Käräjäoikeuksissa ratkotaan vuosittain noin 2 000 lapsen huoltoa koskevaa riitaa. Lähes puolet käräjäoikeuksissa käsitellyistä riitatapauksista päättyy prosessin aikana sovintoon, loput säilyvät loppuun asti riitaisina. Joka neljännes käräjäoikeuksissa käsitellyssä huoltoriidassa taustalla oli jo aiempia lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyviä oikeudenkäyntejä. Näiden kroonisiksi luokiteltavien tapausten eli niin sanottujen huoltoriitakierteiden vuotuinen määrä on noin 500. (Lasola 2008, 1.)

Mäkijärven (2014, 127) mukaan kaikki tutkimustieto tukee näkemystä siitä, että vanhempien eroriitely, toisen vanhemman vähättely sekä panettelu lapsen kuullen vaarantavat lapsen henkisen kehityksen. Erityisen suuri riskitekijä lapsen kehitykselle on vanhempien vihamielinen käytös toisiaan kohtaan ja avoin riitely. (Sateenkaariperheet ry 2015, 22). Vanhempien riitaisa erotilanne voi aiheuttaa lapsen vieraantumisen ikätovereistaan. Lapsesta voi myöhemmin tulla uhmakas ja väkivaltainen. Koulumenestys voi laskea äkillisesti ja lapsesta voi tulla harkitsematon, jolloin tekee huonoja valintoja esimerkiksi päihteidenkäytön merkeissä. On selvää, että vanhempien eron vaikutukset lapseen voivat kestää jopa aikuisuuteen saakka. Jos lapsen tunne-elämän tarpeita ei käsitellä oikein eron aikana ja jälkeen, voivat vihan, epävarmuuden, hylkäämisen ja hämmennyksen tunteet siirtyä lapsen aikuissuhteisiin jopa kymmeniksi vuosiksi eron jälkeen. Useat asiat voivat tähän vaikuttaa, kuten toistuva poissaolo tai vieraantuminen, huonot vanhemmuuden taidot, vanhempien välinen yhteistyökyvyttömyys, köyhyys ja stressi. (Cameron 2008, 1.) Riittävää tutkimustietoa siitä ei ole vielä olemassa, miten eron aiheuttamat vaikeudet haittaavat lasta juuri sillä hetkellä ja myöhemmin hänen elämässään, mutta on selvää, että vaikeilla erotilanteilla on kosketuspinta suomalaisen lapsen erittäin yleiseen häiriöön, masennukseen (Mäkijärvi 2014, 127).

Jouko Kiiskin (2011, 106–107) väitöskirjaa varten tehtyyn tutkimukseen osallistui 385 henkilöä, joilla oli entisen puolison kanssa lapsia. Lähes puolet vastaajista katsoi lasten kärsineen perheen hajoamisesta. Vajaa neljäsosa sen sijaan arvioi avioeron tuomaa muutostilannetta siten, että se ei tuottanut lapsille kärsimystä. Lopuilla ei ollut selkeää mielipidettä asiaan. Miehet arvioivat jonkin verran naisia enemmän, että lapset kärsivät erosta. Erossa aloitteen tehneet naiset arvioivat lasten kärsineen keskimääräistä

enemmän perheen hajoamisesta. Lasten kanssa asumaan jäänyt puoliso kokee lasten kärsineen vähemmän erosta kuin lapsista erillään asuva vanhempi. Kokemus lasten kärsimyksestä vaikuttaa kaikilla kielteisesti erosta selviytymiseen ja se tekee erokokemuksen naisille keskimääräistä raskaammaksi.

Valtaosa eroprosesseista sujuu ilman kohtuuttoman voimakkaita tai pitkäkestoisia riitoja, ja eroriidoista lapsen psyykinen hyvinvointi lienee vaakalaudalla psykososiaalisissa tai patologisissa riidoissa. Vaikeissa konflikteissa vanhempien ohjaaminen hakemaan apua sekä itselleen että lapselle voi olla osa eron käsittelyä. (Sinkkonen 2011, 175.) Kaikki erotutkimukset vahvistavat sitä näkemystä, että lapsi kärsii riitaisissa avioeroissa ja huoltokiistoissa. On kuitenkin lohdullista, että lapsi voi selvitä vanhempien avioerossa vahingoittumattomana, valmiimpana kohtaamaan elämän ratkaisuja vaativia asioita luottavaisena ja turvallisina mielin. (Mäkijärvi 2014, 111.) Valtaosa erovanhemmista hoitaa eron vastuullisesti ja hyvin rauhanomaisesti, jolloin lapsi saa parhaan tuen sopeutuessaan uuteen elämänvaiheeseen (Mäkijärvi 2014, 107).

Vanhemmat riitelevät lapsista rajusti ja pitkään, väkivalta koteissa ja riskit väkivaltilanteiden aktivoitumisessa erossa lapsista riideltäessä ovat koventuneet ja raaistuneet. Eron kynnyksellä on tapahtunut perhesurmiakin Mäkijärven (2014, 123) mukaan. Ulkopuolisen asiantuntijan mukaan tuleminen vanhempien riitelyyn voi auttaa nopeuttamaan riitojen päättämistä. Ulkopuolinen asiantuntija voi saada kummankin vanhemman luottamuksen ja päästä neuvotteluyhteyteen heidän kanssaan. (Mäkijärvi 2014, 89.)

Erotilanteissa on tärkeää, että lapsella on kotien lisäksi myös muita turva- ja apuaikuisia, joihin voi luottaa. Erosta selviämistä nopeuttaa se, että lapsella on mahdollisuus kertoa myös jollekin kodin ulkopuoliselle aikuiselle tunteistaan. (Mäkijärvi 2014, 43.) Hyvin hoidettu ero ja lapsen erokokemuksen työstäminen tukeminen mahdollistavat, että lapsi näkee tulevaisuuden valoisana ja uusia mahdollisuuksia tuovana. Ohjatussa erotyöskentelyssä lapsi voi löytää itsestään uusia voimavaroja ja saada tärkeitä taitoja myöhempää elämää varten. (Sateenkaariperheet ry 2015, 20.)

3 AVIOERON VAIKUTUKSET

Vanhempien ero on nykyään yksi yleisimmistä lapsen kokemista elämän stressitekijöistä, sillä se järkyttää hänen olemassaolonsa totuttuja perustuksia. Lapsen kehityksen kannalta vanhempien välinen riitaisuus ja vihamielisyys ovat aina riskitekijä lapsen kehitykselle riippumatta siitä, elävätkö vanhemmat yhdessä vai erillään. Vanhempien välisen suhteen ollessa hyvin riitaisa kehittyvät lapset paremmin eroperheissä kuin ehjissä perheissä. Erotilanteessa lasta suojaa erityisesti se, jos vanhempi kykenee läheiseen vanhemmuuteen ja pystyy käsittelemään eron aiheuttamia tunteita lapsen kanssa. Lasta auttaa myös vanhempien riitelyn väheneminen eron jälkeen. Suurin osa eronneiden lapsista sopeutuu hyvin vanhempien eroon. (Väestöliitto 2015.)

3.1 Eronneisuus lapsiperheissä

Vanhempien ero koskettaa vuosittain useaa lasta. Vuonna 2012 solmittiin avioliittoja 28 878, mikä oli 470 enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Avioeroon päättyi 13 040 avioliittoa, mikä taas oli 429 vähemmän kuin edellisellä vuonna. Arviolta noin 30 000 lasta kokee vuosittain vanhempiensa eron. (Emma & Elias 2014.) Arviolta lähes puolet solmituista avioliitoista päättyy eroon, mikä on vuositasolla 13 000 – 14 000 avioliittoa. Suomessa avioeroluvut ovat Euroopan korkeimpia. On kuitenkin muistettava, että tiedot kertovat parisuhteiden purkautumisesta vain osittain, sillä avioliittojen purkautumisesta on olemassa vain vähän tietoa. (Väestöliitto 2014a.)

40 prosenttia eroista tuli vuonna 2011 lapsettomille perheille. Lapsiperheiden vanhempien avioeroja oli siis 60 prosenttia kaikista. Vuodesta 1990 lähtien lapsettomien perheiden avioeroluvut Suomessa ovat kasvaneet hiljalleen. (Väestöliitto 2014b.) Tässäkin on huomioitava, että luvut koskevat vain avioeroja eikä avoeroja ole otettu huomioon. Vuonna 2004 reilu 40 prosenttia syntyneistä lapsista oli syntynyt avioliiton ulkopuolella, mikä tarkoittaa, että erot koskettavat todennäköisesti suurempaa määrää lapsia, kuin mitä tilastot osoittavat (Kartovaara & Sauli 2007, 4).

Yhteiskunnan on tärkeää varmistaa, että erilaisessa elämänvaiheessa olevilla perheillä on lasten kasvun ja hyvinvoinnin varmistamiseksi riittävät voimavarat ja tukipalvelut. Eroperheissä tarvitaan neuvoa ja ohjausta siitä, miten tasavertainen vanhemmuus voi toimia eron jälkeen. (Emma & Elias 2014.)

3.2 Vaikutukset lapsiin

Vanhempien ero vaikuttaa lapseen yksilöllisesti ja se vaihtelee, miten ja millä tapaa lapsi sen ilmaisee (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014b). Suurin osa lapsen emotionaalisista ongelmista on peräisin eroa edeltävältä ajalta (Sinkkonen 2011, 178). Lapsen ikä ja temperamentti, aiemmat kokemukset, perheen tilanne ja läheisten aikuisten tuki vaikuttavat lapsen reagointiin. Samoin se, oliko ero yllätys, kuinka se hoidetaan ja kuinka vanhemmat voivat vaikuttaa lapseen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014b.) Vaikutukset liittyvät epätietoisuuteen siitä, mitä eron jälkeen tapahtuu, vanhempien välisiin konflikteihin sekä kuinka vanhemmuus hoituu eron jälkeen. Usein eron seuraukset lapselle tarkoittaa muuttoa uuteen kotiin ja mahdollisesti uuteen kouluun. Myöskään lapsi ei välttämättä näe vanhempiaan yhtä usein. Lapsen iällä eron hetkellä on suuri vaikutus siihen, miten hän reagoi. (Children and divorce 2014.)

Useat eri tekijät voivat vaikuttaa siihen, miten lapsi selviytyy erosta ja sopeutuu uuteen elämäntilanteeseen. Osa tekijöistä voi vanhempi itse vaikuttaa ja joihinkin taas ei. Seuraavat asiat ovat sellaisia, joihin vanhempi pystyy vaikuttamaan: kuinka hoitaa eron, jännitteen ja konfliktien määrä toisen vanhemman kanssa, mitä ja miten erosta kerrotaan lapselle, lapsen kokemien muutosten määrä erossa sekä perheen ulkopuolisen tuen määrä. Tekijät, joihin ei pysty itse vaikuttamaan, mutta joista on syytä olla tietoinen ovat lapsen ikä ja kehitystaso, lapsen luonne ja sukupuoli sekä kuinka toinen vanhempi hoitaa eron. Näillä kaikilla edellä mainituilla tekijöillä on vaikutusta lapsen kokonaisvaltaiseen mukautumiseen erotilanteessa. Tutkijat ja asiantuntijat ovat aikojen saatossa tulleet siihen tulokseen, että kaikkien suurimmat vaikutukset ovat sillä, kuinka vanhemmat itse hoitavat eroprosessin sekä kuinka he ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa eron jälkeen. (McGhee 2011, 87–88.)

Vaikeasta erostakin selviää ja kahden kodin lapset voivat elää alusta saakka hyvää, onnellista ja tasapainoista elämää. Tämä edellyttää kuitenkin täydellistä tukea vanhemmilta ja kaiken mahdollisen turvan elinympäristöön. Lasta kannattaa rohkaista kertomaan tunteistaan ja pyytämään aikaa vanhemman kanssa, kun hän sitä kokee tarvitsevänsä. Lapsi antaa anteeksi ja on vanhemmilleen aina lojaali. Lasta tulee arvostaa ja vastata hänen rakkauteensa. (Mäkijärvi 2014, 113.)

3.2.1 Eron vaikutukset eri ikävaiheissa

Yksi tärkeimmistä kehitysvaiheista lapselle on turvallisen kiintymyssuhteen luominen isään ja äitiin. Kiintymyssuhde luodaan tavallisilla päivittäisillä toimilla, kuten lapsen syöttämisellä, leikkimällä hänen kanssaan ja lohduttamalla häntä hädän hetkellä. Näiden avulla lapselle kehittyy myös turvallisuuden tunne. Näiden kehitystarpeiden turvaaminen tulee haastavaksi silloin, kun vanhemmat asuvat eri osoitteissa. Imeväisikäinen lapsi ei pysty käyttämään sanoja ilmaistakseen tunteitaan, vaan ne ilmenevät hänen käytöksestään. Lapsi voi kokea eroahdistusta, mikä voi ilmetä kiukkuisuutena tai huonosti nukkumisella. Lisäksi lapsi on hyvin herkkä vanhemman stressille, mikä aiheuttaa muutoksia käytöksessä. Lapsi voi olla itkuherkkä, eikä rauhoitu helposti. Hänestä voi tulla takertuva, eikä halua päästää irti. Lapsella voi myös ilmetä ongelmia ruokahalun ja ruoansulatuksen kanssa. (McGhee 2011, 101, 103–104, 106.)

Turvallisuuden tunne on tärkeää myös taaperolle, ja sitä vahvistetaan päivärytmillä ja -rutiineilla. Pienet lapset toimivat parhaiten silloin, kun tietävät mitä odottaa. Eron tuomat muutokset aiheuttavat lapsen elämässä johdonmukaisuuden puuttumisen, kun kaksi erillistä kotitaloutta sekoittuu mahdollisesti eri sääntöineen, aikatauluineen ja rytmeineen. Lapselle tästä voi aiheutua turvattomuuden, epävarmuuden ja levottomuuden tunnetta. Taaperot kommunikoivat pääasiassa käytöksellään, joka voi ajoittain olla aggressiivistakin. Lapsella voi ilmetä uniongelmia, eikä hän suostu nukkumaan kuin vanhemman vieressä. Ongelmia voi ilmetä vanhemman luota pois lähtemisessä ja kahden kodin välillä siirtymisessä. (McGhee 2011, 108;110;113.)

Pieni lapsi voi vanhempien erotessa tukehduttaa vaikeat tunteensa ja lohduttaa vanhempaa. Lapsi voi olla korostetun kiltti toivoen samalla, että kiltteys saa vanhemmat palaamaan yhteen. Lapsi voi heräillä kesken yötä, vastustaa nukahtamista ja nähdä painajaisia. Eron myötä lapsen kehitys voi taantua esimerkiksi yökastelulla ja vauvaimaisella puhumisella. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014b.) Taantumavaiheessa lapsesta voi tulla vanhempaan takertuva ja hän voi panikoida huomattessaan, että vanhempi ei ole lähistöllä. Lohduttaakseen itseään, lapsi saattaa haluta tuttia tai imee peukaloaan. (McGhee 2011, 118.) Lapsi voi menettää ruokahalunsa tai vaihtoehtoisesti ruokahalu kasvaa hyvin paljon. Pieni lapsi voi olla aggressiivinen ja saada raivokoh-

tauksia. Lapsi voi vetäytyä muiden lasten seurasta ja leikkiminen on ilotonta ja raskasta. Myös somaattisia oireita, kuten päänsärkyä ja vatsakipua voi ilmetä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014b.)

Kun vanhemmat eroavat, kouluikäinen saattaa osoittaa surua menettämisestä itkeskelemällä. Lapsi saattaa kokea arvottomuutta ja tunnetta siitä, että hänet on hylätty. Lapsi voi pelätä joutuvansa eroon molemmista vanhemmista joutumalla esimerkiksi lastenkotiin. Lapsella voi myös olla pelko siitä, että vanhemmat eivät enää jaksaa huolehtia tai olla kiinnostuneita hänestä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014b.) Lapsi voi helposti syyttää myös itseään vanhempien erosta. Lapsen syyllisyyden tunteiden vähentäminen on vanhempien tehtävä, sillä ero ei ole lapsen syy. Tämä on lapsille myös kerrottava. Siitä on puhuttava ja taas kerrottava, sillä pieni lapsi ei usko kerrasta. Lapsen maailma on hyvin minäkeskeinen ja hän selittää helposti kaikki asiat itsestään joutuviksi. (Kiiänmaa 2011.)

Varhaisteiniin ja teini-ikäiseen vanhempien ero voi vaikuttaa siten, että nuori hakeutuu uusiin harrastuksiin, jotka mahdollisesti ovat jännittäviä ja jopa vaarallisiakin. Uudet harrastukset tarjoavat mahdollisuuden hallinnan ja onnistumisen tunteisiin. Nuori saattaa haluta suojella ja puolustaa vanhempiaan, mutta hän voi myös käyttää tilannetta hyväkseen syyllistämällä ja manipuloimalla vanhemmat toimimaan mielensä mukaisesti. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014b.) Voidakseen hyväksyä tosiasiat lapsi tarvitsee turvallisuutta ja tietoa. Nuorelle pitää kertoa erosta ajoissa, jotta hän tietää missä vaiheessa mennään. Hän ei kuitenkaan kaipaa mitään yksityiskohtaista selvitystä vanhempiensa elämään liittyvistä episodeista. Turvallisuuden tunne lisääntyy kun aikuinen ottaa vastuun ja toimii auktoriteettina. (Kiiänmaa 2011.)

Nuori saattaa osoittaa kiukkua ja vihaa joko toiselle tai sitten molemmille vanhemmille. Hän voi arvostella sitä vanhempaa, jonka kokee syylliseksi eroon ja kyseenalaistaa vanhempiensa vastuullisuutta ja moraalialia. Nuori saattaa purkaa pahaa oloaan ja samalla pyytää siihen apua vastuuttomalla käytöksellä, mikä ilmenee esimerkiksi näpistelemisellä ja valehtelemisellä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014b.) Pahaa oloa nuori saattaa purkaa myös vahingoittamalla itseään viiltelemällä tai liiallisella laihduttamisella tai syömisellä. Päihteiden käyttö saattaa tulla kuvioihin sekä sopima-

ton sukupuolikäyttäytyminen. (McGhee 2011, 156.) Nuori voi kokea hankalaksi suhteiden solmimisen vastakkaiseen sukupuoleen ja etenkin tytöillä voi olla vaikeuksia luottaa poikiin (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014b).

Vanhempiensa avioeron kokeneilla lapsilla on suurempi riski kokea erilaisia ongelmia. Kuitenkin useammat lapset eivät koe avioerosta aiheutuvia ongelmia; lapset ovat vahvoja ja kestäviä ja yleensä palaavat normaaliin arkeen ja elämään noin 2-3 vuoden kuluttua avioerosta. (Tuhkasaari 2008.) Lapsen on erosta huolimatta tärkeää voida ajatella ”onnellisia loppuja”. Elämästä selviytyy, vaikka joskus on vaikeuksiakin. Uskomiin mahdollisuuksiin taas syntyy siitä, että joku muu uskoo minuun. Lapsi tarvitsee siten rakkautta ja hyväksymistä, jotta voisi hyväksyä itsensä ja uskoa mahdollisuuksiinsa. (Kiiänmaa 2011.)

3.2.2 Eron pitkäaikaiset vaikutukset

Useat tutkimukset useista eri maista osoittavat, että lapsilla, jotka kokevat vanhempiensa eron, on aikuisena alhaisempi koulutus, pienemmät tulot, todennäköisempi työttömyys, alhaisempi ammatti kuin heillä, joiden vanhemmat eivät ole eronneet. Nuoret naiset, jotka ovat kohdanneet vanhempiensa eron aloittavat todennäköisemmin sukupuolielämän aikaisemmin kuin ikätoverinsa, muuttavat yhteen tai menevät aikaisemmin naimisiin sekä saavat lapsen teini-iässä. Sekä miehet että naiset, jotka ovat kokeneet vanhempiensa eron, hakevat todennäköisemmin itse avioeroa jossain vaiheessa aikuisiässä. Pienellä vähemmistöllä kehittyi vakavia mielenterveysongelmia, jotka johtuvat vanhempien erosta. (Kiernan 1997, 4.)

Aikaisempien tutkimusten mukaan on ollut tietoa esimerkiksi siitä, että eron kokeneet lapset muuttavat todennäköisemmin pois kotoa nuorena. Uskomuksena oli, että tytöt, joiden äidit avioituvat eron jälkeen uudelleen, menevät itsekkin nuorena naimisiin sekä nuoret vanhempiensa avioeron kokeneet tytöt saavat todennäköisemmin lapsen teini-iässä ja avioliiton ulkopuolella. (Cherlin, Kiernan & Chase-Lansdale 2015, 1-2.) Iso-Britanniassa on toteutettu kansallinen lapsen kehitystutkimus (National Child Development Study), jossa seurataan vuonna 1958 syntyneitä lapsia. Tutkimuksen myötä on selvinnyt, että vanhempien ero ei vaikuta lapsen naimisiinmeno- tai lapsensaantiaikaisiin ennen ikävuotta 23. Tutkijoiden keskuudessa on ollut erimielisyyksiä siitä,

että vanhempien eron kokeneet olisivat epävarmoja sitoutumaan kumppaniin. Iso-Britanniassa tehdyn tutkimuksen mukaan ei ole näyttöä siitä, että 23 -vuotiaiden ikäjoukko epäröisi naimisiinmenon kanssa. Tehdyn tutkimuksen mukaan vanhempien ero ei heikennä nuorten aikuisten halua tai kykyä sitoutua puolisoon ja lapsiin. (Cherlin ym. 2015, 23.)

Tutkimuksessa todettiin, että vanhempien ero saattaa laukaista käyttäytymismallin, jossa nuori muuttaa varhain pois kotoa erimielisyyksien takia vanhempien ja heidän uusien puolisoitten kanssa. Ero voi myös vaikuttaa nuoren varhaisen sukupuolielämän aloittamiseen ja lapsen saamiseen. Tutkimuksen mukaan 19 prosenttia naisista, jotka muuttivat pois kotoa konfliktien takia, ovat saaneet lapsen 23 ikävuoteen mennessä. Sen sijaan kuusi prosenttia tutkituista muutti pois kotoa muista syistä ja viisi prosenttia eivät muuttaneet ollenkaan. (Cherlin ym. 2015, 23.)

Useat tutkimukset useista eri maista osoittavat, että lapsilla, jotka kokevat vanhempiensa eron, on aikuisena alhaisempi koulutus, pienemmät tulot, todennäköisempi työttömyys, alhaisempi ammatti kuin he, joiden vanhemmat eivät ole eronneet. (Cherlin ym. 2015, 23). Kansallisen lapsen kehitystutkimuksen mukaan ei ole mahdollista muodostaa johtopäätöksiä siitä, miten vanhempien ero vaikuttaa aikuisuuteen. Jos yhteys eron vaikutusten ja aikuisiän käyttäytymisen välillä on, liittyy se käyttäytymisen piiriin, lapsen sukupuoleen sekä ajankohtaan, jolloin ero tapahtuu. Tutkimuksessa on osoitettu, että useimmilla elämän osa-alueilla eron kokeneilla lapsilla on enemmän negatiivisia kokemuksia kuin lapsilla, jotka ovat molemmat vanhemmat kasvattaneet yhdessä. (Kiernan 1997, 40.)

Lapsuuden jälkeen tapahtuvista vanhempien eroista on vain vähän tietoa. Tutkimuksen mukaan vanhempien ero lasten ollessa jo aikuisia vähentää eron vaikutuksia joillakin elämän osa-alueilla. Tutkimuksessa käy ilmi, että ehjien perheiden ja rikkonaisien perheiden lasten, yli 20 -vuotiaiden miesten ja naisten välillä ei ole eroa vanhemaksi tuleminen tai kumppanuussuhteen luomisen välillä nuorella iällä. Heillä, jotka kokivat vanhempiensa eron aikuisiällä, oli kuitenkin merkittävästi korkeampi mahdollisuus erota kumppanistaan. (Kiernan 1997, 39.)

Judith Wallerstein aloitti 25 vuotta kestäneen tutkimuksen vuonna 1971 yhdessä tutkijaryhmänsä kanssa avioeron vaikutuksista lapsiin. Wallerstein (2007, 66-67) haastatteli 25-vuotisseurannassa uudestaan aiemmin haastattelemiaan vanhempinsa avioeron kokeneita lapsia, jotka haastattelun hetkellä olivat jo aikuisia. Haastatteluissa selvisi, kuinka erolla on edelleen ollut vaikutuksia lapsen elämään monien vuosien jälkeenkin vielä. Eron tapahtuessa lapsi saattaa ottaa perheessä holhoojan roolin, etenkin tytöt. Kuten holhoojalapsen kuuluu, siirtää hän rauhattoman isä- ja äitisuhteensa varhaisiin parisuhteisiinsa. Holhoojan roolissa olleet ovat tottuneet pitämään muiden tarpeita ensisijaisina. He eivät useimmiten ole tietoisia omista tarpeistaan tai toiveistaan. Myös petetyksi tulemisen pelko on keskeinen. Vanhempinsa eron kokenut saattaa tehdä huonoja valintoja parisuhteissa. Pelon ja yksinäisyyden yhdistelmä voi johtaa suhteiden paljouteen, hätäiseen avioliittoon, pikaiseen eroon useampaan otteeseen. Toinen vaihtoehto on onnettomassa suhteessa riutuminen usean vuoden ajan.

Aikuisisässä lapsen oma avioliitto voi kariutua 2-3 kertaa todennäköisemmin kuin lapsen, joka ei ole kokenut avioeroa (Tuhkasaari 2008). Lapselle erolla on yksi merkitys: vanhemmat ovat epäonnistuneet yhdessä aikuisuuden keskeisessä tavoitteessa, he ovat epäonnistuneet ylläpitämään avioliittoaan. Vaikka lapsi aikuisena tiedostaisi eron olleen välttämätön, tarkoittaa se silti epäonnistumista kumppanista kiinni pitämisessä, suhteen epäonnistumista, uskollisuuden epäonnistumista tai läsnäolon epäonnistumista. Epäonnistuminen muovaa lapsen muuttia perheelle ja itselle. Lapsi saattaa ajatella, että jos vanhemmat epäonnistuivat, niin voin minäkin epäonnistua. Usein käy niin, että lapsi seuraa toistuvia epäonnistumisia eroa seuraavien vuosien ajan ja tekee siitä päätelmän:

“En ole koskaan nähnyt miehen ja naisen pysyvän yhdessä. Onnistua ei voi.”(Wallerstein, Lewis & Blakeslee 2007, 70.)

Eronneiden perheiden lapset elävät vanhempiansa historian toistamisen pelossa, kyvyttöminä toivomaan parempaa (Wallerstein ym. 2007, 67). Vaatii joskus vuosikausia ja monia katkenneita suhteita, mutta lähes puolet naisista ja yli kolmannes miehistä Wallersteinin tutkimuksessa kykeni viimein luomaan uuden mallin ja asettamaan itsensä siihen. Nämä henkilöt tekivät sen vaikeimman kautta, opetellen omasta kokemuksestaan. Joillain oli sukulaisia, jotka tarjosivat roolimalleja mahdollisesta, joillain

taas lapsuuden muistoja eroa edeltäneeltä ajalta ja saivat niistä toivoa ja itseluottamusta kun luovuttaminen tuntui ainoalta vaihtoehdolta. Kolmas tutkimuksen kohteista hakeutui ammattiauttajan luokse ja löysi terapiassa kyvyn luoda luottavainen suhde toiseen ihmiseen. (Wallerstein ym. 2007, 73-74.)

Jos ei ole kokenut avioeroa, voi olla vaikea käsittää kuinka perinpohjaisesti ero muokkaa paitsi lapsen elämää, myös itse lasta. Ero rapauttaa vanhemmuutta välittömästi, eikä lapsen hoito palaudu entiselle tasolle moniin vuosiin, jos koskaan. Perheen ja vanhemmuuden rakenteen muuttuminen pakottaa lapsen ottamaan enemmän vastuuta itsestään. (Wallerstein ym. 2007, 309.) Lasten kannalta avioero on kumulatiivinen kokemus. Sen vaikutus voimistuu ajan myötä ja kiihtyy huippuunsa aikuisuudessa. Ero koetaan jokaisessa kehitysvaiheessa uudella tavalla. Sen jäljet näkyvät aikuisena persoonallisuudessa, luottavaisuudessa, parisuhteissa ja kyvyssä kestää muutoksia. (Wallerstein ym. 2007, 302.)

Wallersteinin tekemän tutkimuksen mukaan (2007, 303) avioeroperheissä lapsuus loppuu nopeasti ja ehjien perheiden nuoriin verrattuna tytöt aloittavat sukupuolielämän aikaisemmin ja pojat kokeilevat päihteitä useammin. Aikuistuminen viipyy ja sitoutuminen aikuisen vastuisiin siirtyy kolmenkymmenen ikävuoden yli. Nuoret pelkäävät, että heille ei löydy kestävästä parisuhteesta ja heille käy kuin heidän vanhemmilleen.

Selkeää vastausta ei ole, kysymykseen, miten vanhempien ero vaikuttaa lapsen kehitykseen. Ero on tavallisesti vain osa tapahtumaketjua, joka on käynnistynyt paljon aikaisemmin ja päättyy vasta vuosien, kenties vuosikymmenten kuluttua. Lasten ja nuorten kokemuksista vanhempien eron yhteydessä pitäisi rakentaa jonkinlainen ekologinen malli, sillä mitkään yksinkertaiset syy-seuraussuhteet eivät tee oikeutta kehityksen moninaisuudelle, sen haavoittuvaisuudelle ja toisinaan hämmästyttävälle vastustuskyvylle. (Sinkkonen 2005, 125-126.)

Yhä enemmän on tietoa siitä, että monet lapset eivät ole toipuneet vanhempien erosta (Tuhkasaari 2008). Perheneuvoja Kirsi Iljäksi (2004, 147.) mukaan avioero jättää aina jälkensä lapseen, silloinkin kun avioero on sujunut kohtuullisen sopuisasti. Yksi seuraus on se, että lapsen arjesta puuttuu toinen vanhempi. Tuhkasaaren (2008) mukaan ero on pitkäaikainen kriisi, joka vaikuttaa kokonaisen sukupolven psykologiseen

profiiliin. Ero on elämää muuttava kokemus. Riitaisa ero jättää Iljäksen mukaan lapsen eriasteisia traumoja ja itsetuntoon jälkiä. Avioero ei kuitenkaan merkitse sitä, että lapsi epäonnistuisi omissa ihmissuhteissaan. Eroperheen lasta ei tulisi tuomita epäonnistumaan omassa elämässään tai että perheen ja suvun malli automaattisesti toistaisi itseään. (Iljäs 2004, 153.)

Eron jälkeen lapsuus ja nuoruus ovat erilaisia sekä aikuisuus, jolloin tulee itse kysymyksen eteen, meneekö naimisiin vai ei. Oli lopputulos mikä tahansa, avioero muuttaa yksilön elämän suunnan kokonaisvaltaisesti. Erolapsilla on huolia, joita ehjien perheiden lapsilla ei ole. Eron pääasiallinen vaikutus ei ajoitu varhaislapsuuteen tai nuoruuteen. Se nousee esiin aikuisen ihmissuhteissa, kun tulee aika valita elämän kumppani ja perustaa perhe. Erolapsen kypsyminen ja aikuistuminen voi viivästyä, vaikka hän näyttäisikin ulkoisesti ikäistään kypsemmältä. Hän voi näennäisesti itsenäistyä ja aloittaa seurustelusuhteensa varhain, mutta ne eivät vastaa sisäistä todellisuutta. (Tuhka-saari 2008.)

4 EROPERHEEN KAHDEN KODIN LAPSET -PROJEKTI

Eroperheen kahden kodin lapset -projekti on Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) rahoittama projekti vuosille 2011-2015. RAY:n rahoitus myönnettiin aluksi vuosille 2011-2013, mutta projekti sai kahden vuoden jatkohankerahoituksen. Projektin tavoitteena on kehittää ja toteuttaa palveluita eroa pohtiville tai eronneille vanhemmille ja heidän lapsilleen. Jatkohankerahoituksen myötä jo käyttöön otetut työtavat voidaan juurruttaa muun muassa kouluttamalla lisää ryhmienohjaajia Päijät-Hämeen alueelle. (Meritie, Pitkänen & Ketonen 2013, 4.)

4.1 Projektin tausta ja tarve

Lastensuojelun keskusliiton eropalvelujen kehittämishanke Neuvo-projekti aloitti toimintansa vuonna 2005. Projektin tavoitteena oli lapsen aseman turvaaminen ja lapsen menetysten minimointi vanhempien erotessa. Eron varhaiseen vaiheeseen kehitettiin Neuvo-projektissa Eroneuvo- ja Vanhemman neuvo -palvelut, joilla tuetaan eroavien puolisoitten erosta selviytymistä, eron jälkeistä vanhemmuutta ja vanhempien keskinäistä yhteistyötä lapsen asioissa. Neuvo-projekti jatkui vuosina 2009-2011 Lastensuojelun Keskusliiton Neuvokeskus-hankkeena. (Meritie ym. 2013, 5.) Neuvokeskus auttaa lapsiperheitä eroissa järjestämällä erilaisia tilaisuuksia ja vertaistukiryhmiä (Lastensuojelun keskusliitto 2014). Vuonna 2012 projekti siirtyi Ensi- ja turvakotien alaisuuteen. Siirtymä tiivistä jo ennestään vahvaa yhteistyötä Neuvokeskuksen ja Lahden ensi- ja turvakoti yhdistyksen Eroperheen kahden kodin lapset -projektin välillä ja tarjosi näkymiä valtakunnalliseen eroauttamiseen ja sen kehittämiseen. (Meritie ym. 2013, 6.)

Lahden ensi- ja turvakoti yhdistyksen muutama työntekijä osallistui vuonna 2009 Eroneuvo- ja Vanhemman neuvo -vertaisryhmäohjaajakoulutuksiin Neuvokeskuksessa. Koulutuksissa vahvistui ajatus siitä, että myös lapset ovat erityisen tuen tarpeessa erotilanteissa, sillä eropalveluiden riittämättömyys voi merkitä lapsille kehityksellistä ja mielenterveydellistä riskiä. Kehittämällä eropalveluita sekä vanhemmille että lapsille tuetaan lapsen selviämistä eron tuomista muutoksista ja ehkäistään lapsen traumatisoitumista erotilanteessa. Samana vuonna järjestettiin myös ensimmäinen valtakunnalli-

nen Erofoorumi Helsingissä, jossa oli mukana useita eroauttajia Lahden alueelta. Eroauttamispalveluiden kehittämiseksi nähtiin selkeä tarve Päijät-Hämeen alueella ja foorumin innoittamana toimijat verkostoituivat alueelliseksi Erotiimiksi. (Meritie ym. 2013, 6.)

Lahden ensi- ja turvakoti yhdistyksessä tehdään perhe- ja kriisityötä sekä laitoksissa että avopalveluissa. Eri työmuodoissa on asiakkaina monia eroperheitä. Asiakasperheiden hankalien erotilanteiden johdosta syntyi tarve yhdistyksen oman eroauttamistyön kehittämiseksi. Näiden ajatusten saatelemana syntyi eroauttamisen hankehakemus, jonka Raha-automaattiyhdistys hyväksyi joulukuussa 2012. (Meritie ym. 2013, 6.)

4.2 Projektin tavoite ja tarkoitus

Eroperheen kahden kodin lapset -projektin tavoitteena on tarjota ennaltaehkäisevää tukea ja neuvontaa sekä vertaistukiryhmiä lahtelaisille ja Päijät-Hämeen alueen eroperheille. Projektin tarkoituksena on minimoida lapsen menetyksiä erossa sekä tukea molempien vanhempien vanhemmuuden säilymistä lapsen elämässä ja arjessa. Eroauttamistyöllä vahvistetaan yhteisvanhemmuutta parisuhteen päättyessä ja tuetaan lapsen turvallisen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen säilymistä vanhempien erossa. (Lahden ensi- ja turvakoti 2014.)

Eroauttamisen toimintamallissa tehdään yhteistyötä niiden lahtelaisten äitiys- ja lastenneuvoloiden, päivähoiton ja oman organisaation eri työmuotojen kanssa, joihin eroperheillä on asiakkuus. Projektin työntekijät jalkautuvat yhteistyötahojen toimipaikkoihin, joissa eriauttamistyötä tarjotaan eroperheille tarpeen mukaan. Lisäksi projektin tarkoituksena on tarjota yhteistyötä, konsultaatiota ja koulutusta ammattilaisille. (Lahden ensi- ja turvakoti 2014.)

4.3 Työskentely perheiden kanssa

Projektin palveluiden piiriin asiakkaat ovat aluksi ohjautuneet pilottialueelta Lahden kaupungin itäiseltä alueelta sekä terveydenhoitajien että päivähoiton henkilökunnan tai Lahden ensi- ja turvakotiyhdistyksen työmuotojen kautta. Asiakkaita tuli hankkeen

edetessä vuosina 2011-2013 koko Lahden alueelta ja ympäristökunnista. Tavallisimmat syyt palveluun hakeutumisessa olivat eromahdollisuuden pohdinta, haastava erotilanne tai huoli lapsen selviytymisestä eron tuomien muutosten myötä. (Meritie ym. 2013, 9.)

Eroperheen kahden kodin lapset -projektin puitteissa järjestetään niin vanhemmille kuin lapsille tapaamisia projektityöntekijöiden kanssa. Vanhempien tapaamisissa keskustelujen lisäksi hyödynnetään erilaisia työvälineitä, kuten Vanhemmuuden tai Parisuhteen palikat -työvälinettä sekä erilaisia haastatteluja, tehtäviä ja toiminnallisia menetelmiä. (Meritie ym. 2013, 9.) Eron alkuvaiheessa vanhemmat eivät aina ole oikeita henkilöitä auttamaan omaa lastaan, koska lapsi ei halua kuormittaa vanhempiaan omilla ongelmillaan, joilla on muutenkin vaikeaa (Kiianmaa 2011).

Useissa vanhempien yhteydenotoissa on vanhemmalla huoli lapsen selviämisestä eron tuomiin muutoksiin. Lapset reagoivat vanhempiansa eroon hyvin eri tavoin ja usein reagointi näkyy vasta sitten, kun vanhemman oma olo on tasaantunut. Lasten reagointi saattaa näkyä sekä koulussa että kotona tai vain toisessa paikassa. Vanhempien huoli lapsesta liittyy muun muassa vuoroasumiseen, kodinvaihtotilanteiden hankaluuteen ja lapsen toisen vanhemman ikävöintiin. Lasten tapaamisissa lapset saattavat kuvailla ikävää niin, että aina on ikävä jompaakumpaa vanhempaa. Toisaalta lapset osaavat kyllä kertoa, että usein auttaa, kun alkaa tehdä jotain mukavaa tai kertoo asiasta kaverille tai soittaa vanhemmalle. (Meritie ym. 2013, 9.)

Eroperheen kahden kodin lapset -projektin raportissa (2013, 10) kerrotaan, että ensimmäisten toimintavuosien, 2011 – 2013, aikana tavattiin 4–13 -vuotiaita lapsia, pääasiassa tyttöjä. Lasten tapaamisten aikana toinen työntekijä tapasi aina vanhempaa tai vanhempia. Lasten tapaamisissa hyödynnettiin muun muassa lasten eroryhmän materiaalia, theraplay-leikkejä ja eroteemaan liittyviä kuvakirjoja tai satuja. Isompien lasten kanssa työskentelyssä käytettiin myös Taikuri-salkku ja Vetskari-työvälineitä. Vetskari on tarkoitettu murrosikäisille 12 - 18 -vuotiaille nuorille. Vetskari-toiminnan tarkoituksena on auttaa nuoria selviytymään vanhempien erosta mahdollisimman vähäisin ongelmin sekä antaa nuorille myös välineitä oman parisuhteen ja vanhemmuuden rakentamiselle tulevaisuudessa. Paketista voi käyttää vain jotain tiettyä osaa tai kaikkia osa-alueita yhtenä kokonaisuutena. (Suomen kasvatus- ja perheneuvonta liitto

2014a.) Taikuri-vertaistukiryhmät on tarkoitettu 7–12-vuotiaille lapsille, joiden vanhemmat ovat eronneet. Vertaistukiryhmässä lapsi saa mahdollisuuden käsitellä vanhempien eroa turvallisessa ympäristössä. Vanhempien erosta tulisi olla kulunut tarpeeksi aikaa, mielellään vähintään puoli vuotta. Tarkoituksena ryhmässä on, että jokainen lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi. (Suomen kasvatus- ja perheneuvonta liitto 2014b.)

Tapaamisten päättyessä projektityöntekijät kysyvät palautetta työskentelystä lapsilta ja vanhemmilta. Lapset tiesivät melko hyvin, miksi olivat tulleet tapaamaan työntekijää. Lapset pitivät tapaamisissa eniten piirtämisestä, maalaamisesta ja pelaamisesta. Hankalana lapset pitivät isä-asioista puhumista tai kirjojen lukemista. Tapaamisissa luetut kirjat liittyivät erotilanteeseen ja toivat siten eroasiat, lasten ja aikuisten tunteet sekä perheiden erilaiset tilanteet tapaamisiin konkreettisesti mukaan. (Meritie ym. 2013, 10.)

Vanhempien palautteissa nousi esiin muun muassa helpotus siitä, että lapsi sai apua ja puhuminen eroasioista helpottui. Vanhemmat pitivät itselleen tärkeänä mahdollisuutta saada puhua hankalista asioista ulkopuolisen, puolueettoman ihmisen kanssa. Hyvää palautetta hanke sai myös palvelun nopeasta saatavuudesta. (Meritie ym. 2013, 10.)

4.4 Vertaisryhmätoiminta

Vertaistuki on vastavuoroista kokemusten vaihtoa, jossa samankaltaisia prosesseja elämässään läpikäyneet ihmiset tukevat toinen toisiaan. Samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten halua jakaa kokemuksia ja tietoa toisia kunnioittavassa ilmapiiirissä kutsutaan vertaistueksi. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2014.) Parhaimmillaan muiden eronneiden vanhempien tarjoama vertaistuki avaa uusia näkökulmia omaan tilanteeseen, luo toivoa tulevaisuuteen, vahvistaa lapsen näkökulman huomiointia ja muistuttaa vanhempia vanhemmuuden jatkumisesta myös eron jälkeen. (Ensi- ja turvakotien liitto 2015). Vertaistuen määrittelyn apuna voidaan käyttää myös voimaantumista ja muutosprosessia, joiden kautta ihminen voi löytää ja tunnistaa omat vahvuutensa ja voimavaransa sekä ottaa vastuun omasta elämästään. Ihmiselle tulee vertaistuen kautta tunne, että hän ei ole tilanteessa yksin. Vertaistuen kautta

omaan tilanteeseen voi avautua kokonaan uusi näkökulma. Vertaistukisuhde on ihmisten välinen, vastavuoroinen ja tasa-arvoinen suhde. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014.)

Eroperheen kahden kodin lapset -hankkeen järjestämät vertaistukiryhmät ovat olleet ammatillisesti ohjattuja ryhmiä. Ryhmämallina on käytetty Neuvokeskuksen kehittämää Vanhemman neuvo -ryhmää eronneille tai eropäätöksen tehneille vanhemmille. Toisena ryhmämallina on käytetty Eroneuvo-tilaisuutta eronneille tai eroa pohtiville vanhemmille. Ryhmiä varten ovat ohjaajat käyneet Vanhemman neuvo ja Eroneuvo -menetelmäkoulutukset. Lasten eroryhmä perustuu Entäs minä -malliin, joka on kehitetty Jyväskylän Perheneuvolassa. (Meritie ym. 2013, 10.)

4.4.1 Lasten ja vanhempien vertaistukiryhmät

Lasten eroryhmä tarjoaa lapselle mahdollisuuden käsitellä vanhempien eroa ja siihen liittyviä tunteita sekä arjen muutoksia. Eroryhmän tavoitteena on tukea lapsen kehitystä hankalassa elämäntilanteessa ja antaa lapselle eroon liittyvistä asioista tietoa. Asioiden jakaminen mahdollistetaan ryhmässä leikin, kertomusten ja toiminnallisten harjoitusten kautta. (Meritie ym. 2013, 11.)

Lasten eroryhmien toimintaperiaatteisiin kuuluu, että lapsen aloittaessa ryhmän on vanhempien erosta kulunut aikaa vähintään puoli vuotta, jotta arki on rakentunut uudelleen. Ennen ryhmän alkamista, tapaavat ohjaajat jokaisen lapsen ja vanhemman tai vanhemmat. Lasten eroryhmässä käydään läpi lasten ajatuksia ja kokemuksia muuttuneessa perhetilanteessa sekä nimetään ja annetaan tilaa eroon liittyville tunteille. Tunteiden ilmaisua harjoitellaan ryhmässä. Lasten ryhmässä annetaan tietoa, mitä erossa tapahtuu sekä mietitään ja jaetaan eron vaikutuksia lapsen arkeen. Lapsille annetaan keinoja muutoksista selviytymiseen ja mietitään yhdessä nykyhetkeä ja tulevaisuutta. (Meritie ym. 2013, 11-12.)

4.4.2 Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä

Neuvokeskuksessa kehitetty Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä on ammatillisesti ohjattu, suljettu ryhmä eronneille äideille ja isille, joilla on alaikäisiä lapsia. Ryhmä

kokoontuu kahdeksan viikon ajan kerran viikossa. Tavoitteena vertaistukiryhmällä on tukea oman ja yhteisen vanhemmuuden säilymistä erotilanteessa sekä nostaa lapsen tarpeita ja hyvinvointia esiin. Ryhmä mahdollistaa vertaisuuden kokemuksen ja antaa tilaa omien tunteiden, ajatusten ja pelkojen jakamiselle liittyen eron jälkeiseen vanhemmuuteen. (Meritie ym. 2013, 15.)

Ohjaajat tuovat ryhmätapaamisiin tietoa eroprosessista ja eron jälkeisestä vanhemmuudesta. Tiedon avulla pyritään auttamaan vanhempia jäsentämään uutta elämäntilannetta ja työstämään tunteitaan. Ryhmässä keskustellaan myös muutoksista, joita sekä aikuisten että lasten elämään tulee vanhempien parisuhteen päättyessä. Tapaa-misten keskeiset teemat ovat yhteistyövanhemmuus, vanhempien luottamus toisiaan kohtaan, vuorovaikutustavat ja lapsen asema erossa. Vanhemman neuvo -toiminnan lähtökohdanna on pohtia eron jälkeistä vanhemmuutta lasten ja aikuisten näkökulmasta. Toiminnassa pyritään tarkastelemaan ja kehittämään omia vuorovaikutustapoja sekä löytämään toimivia ratkaisuja vanhempien keskinäisiin ongelmiin ja hankalaksi koke-miin asioihin. (Meritie 2013, 15.)

4.4.3 Eroneuvo-tilaisuus

Eroneuvo-tilaisuus on Neuvokeskuksessa kehitetty ryhmämuotoinen eropalvelu, jota toteuttavat ammattilaiset ja vapaaehtoiset yhdessä. Eroneuvo-tilaisuus on kahden tunnin mittainen kokonaisuus. Tilaisuudessa ammattilainen pitää eroteemaan liittyvän alustuksen, jonka jälkeen asiakkailta on mahdollisuus keskustella vapaaehtoisten ver-taisten kanssa omasta tilanteestaan. Keskustelujen aikana koulutetut vapaaehtoiset ker-tovat asiakkaille omista erotilanteistaan, mikä on auttanut heitä selviytymään ja miten yhteinen vanhemmuus on rakentunut eron jälkeen. (Meritie ym. 2013, 19.)

Eroneuvo-tilaisuuden lopussa työntekijä kertoo alueen eropalveluista. Tilaisuudet on tarkoitettu eroa pohtiville tai jo eronneille vanhemmille sekä eroperheiden läheisille, kuten isovanhemmille. Tilaisuudet ovat avoimia kaikille eikä niihin tarvitse ilmoittau-tua etukäteen. (Meritie ym. 2013, 19.)

5 EROPERHEEN KAHDEN KODIN LAPSET -PROJEKTIN ARVIOINTI

Arviointi voidaan laajimmillaan määrittellä miksi tahansa toimenpiteeksi, jolla minkä tahansa asian, ilmiön tai toimenpiteen arvoa aavistellaan. Laajimmassa merkityksessään arviointi voi olla opetuksen arviointia tai jonkin organisaation toiminnan laadun arviointia. Suppeammin rajattuna arviointi voidaan rajata tarkoittamaan toiminnan tuloksellisuuden arviointia. Tällöin arvioinnilla tarkoitetaan toiminnan tuloksellisuuden seuraamista joko toimijaan kohdistuvassa tai toimijan itse suorittamassa ongelma- tai suoritustilanteessa. Toiminnan tuloksellisuuden seuraamisen voi ymmärtää siten, kuinka hyvin toiminta näyttää johtavan sille asetettuihin tavoitteisiin. Arviointi voidaan kohdistaa yhtä hyvin lopputuotokseen kuin siihen johtavaan prosessiin, tai molempien tarkasteluun. (Karjalainen 2014.) Arvioinnissa kerättyä tietoa voidaan usein käyttää hyödyksi toiminnan kehittämisessä, laajentamisessa tai siitä luopumisessa. Tietoa käytetään myös vaikutusten osoittamiseen. (Aalto-Kallio, Saikkonen & Koskinen-Ollonqvist 2009, 9.)

5.1 Arvioinnin eettiset periaatteet

Etiikka on oikeaa ja väärää tutkiva oppi, joka on myös oma tieteen alansa. Etiikka tarkoittaa reflektoitua eli pohdittua näkemystä oikeasta ja väärästä (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2014.) Etiikka on systemaattinen pyrkimys ymmärtää sellaisia moraalisia käsitteitä kuin oikea, väärä, pitäisi, sallittu, hyvä ja paha. Etiikka myös vakiinnuttaa oikean käyttäytymisen periaatteita ja sääntöjä sekä tunnistaa, millaiset hyveet ja arvot liittyvät elämisen arvoiseen elämään. Etiikalla ja arvioinnilla on yksi yhteinen ja olennainen rakennusaine ja se on arvot. (Atjonen 2007, 12-13.)

Arviointi on arvon määrittämistä. Arvon määrittämiseksi tarvitaan kriteeri sille, mikä missäkin tapauksessa on arvokasta. Samat eettiset pelisäännöt, jotka koskevat tutkimuksen tekemistä, pätevät myös pitkälti arvioinnissa. (Aalto-Kallio ym. 2007, 22.) Arvioinnilta tulee vaatia korkealaatuista toteuttamista. Keskeisiä kysymyksiä ovat suostumus, yksityisyys, luottamuksellisuus sekä riskit suhteessa hyötyyn. Yleisen eettisen periaatteen mukaan arviointia ei tule tehdä tai siihen ei tarvitse osallistua tilanteissa, jossa henkilö ei tiedä olevansa arvioinnin kohteena tai ei halua sellaiseen osallistua. (Robson 2001, 50- 51.) Arvioinnin eettisiä periaatteita ovat oikeudenmukaisuus,

vahingon välttäminen, hyvän tekeminen, autonomian kunnioittaminen ja uskollisuus. Arvioinnin eettisissä periaatteissa oikeudenmukaisuus toteutuu arvioitavien reilulla ja tasapuolisella kohtelulla. (Aalto- Kallio ym. 2007, 22.)

Arvioinnissa niin arvioijat kuin arvioitavat ovat vastuussa oikean tiedon ja tulkintojen leviämisestä ja syntymisestä. Arviointia ei tule tehdä vain arvioinnin vuoksi, vaan vastuu seurauksista tulee tiedostaa. (Atjonen 2007,51.) Opinnäytetyötä varten tehtävään arviointikeskusteluun valmistaudutaan hyvin etukäteen, sillä vastuu arvioinnista on lopulta kuitenkin arvioinnin vetäjillä eli opinnäytetyön tekijöillä. Vastuulla tarkoitetaan tässä nimenomaan sitä, että opinnäytetyön tekijät vastaavat arviointikeskustelun kulusta sekä yhteenvedon ja johtopäätösten teosta arvioinnin kohteelle. Omia tulkintoja arviointikeskustelusta ei tehdä, vaan raportointi perustuu faktatietoon, jotta tulokset olisivat arvioinnin kohteelle hyödynnettävissä.

Arvioinnin tekijä valitsee tietoisesti näkökulmansa. Tässä opinnäytetyössä näkökulmaksi on valittu Lahden ensi- ja turvakodin työntekijöiden kokemukset arvioitavasta projektista. Arvioija joutuu miettimään keiden ääntä kuuntelee ja miten erilaisia ääniä painotetaan. Eettisiä kysymyksiä liittyy tutkimuksen perusteemoihin, kuten miten valitaan arvioinnin menetelmät ja kohteet. Arvioija tekee eettisiä valintoja kun hän huomioi eri osa-puolten näkemyksiä arvioinnin tehtävästä, kohteesta, raportoinnista ja arvioinnin menetelmistä. (FinSoc 2001, 9.)

Arvioinnin perusasiat ja käytännöt ovat pitkälti samoja arvioinnin kohteesta riippumatta. Arviointi edellyttää arviointikysymysten ja kriteerien määrittelemistä. Lisäksi tarvitaan myös aineistoa, jonka pohjalta arviointi tehdään ja raportointia, jotta arvioinnin tuloksia pystytään käytännössä hyödyntämään. (Aalto-Kallio 2009, 11.) Tämä opinnäytetyö itsessään toimii raporttina arvioinnin kohteelle eli Eroperheen kahden kodin lapset -projektille. Arvioinnin tulee täyttää tietyt kriteerit ja sen pitää olla eettisesti ajatellen reilua ja oikeudenmukaista. Arvioinnin perinnäisimpiin vaatimuksiin kuuluu validius ja reliaabelius, jotka ovat myös eettisiä kysymyksiä. Validiteetti tarkoittaa, että tulee arvioida sitä, mitä todella tahdotaan arvioida. Reliabiliteetti tarkoittaa puolestaan arvioinnin kykyä välttää sattumanvaraisuutta. Eettiseltä kannalta on tärkeää, että arviointi on läpinäkyvää. Siihen ei saa sisältyä piilotavoitteita eikä ilkeitä

yllätyksiä. Arvioinnin pitää olla vaativaa ja mahdollistaa erinomaisuuden osoittaminen. (Atjonen 2007, 34-36.)

5.2 Ulkoinen arviointi

Arvioinnin voi toteuttaa joko projektin omana työnä eli itsearviointina tai sitten teettää ulkoinen arviointi. Molemmissa arvioinnin toteutustavoissa on omat hyötynsä eivätkä ne sulje toisiaan pois. Joskus on tarkoituksenmukaista toteuttaa itsearviointia ulkoisen arvioinnin rinnalla. (Suopajarvi 2013, 17.)

Ulkoinen arviointi tarkoittaa sitä, että arvioinnin toteuttaa joku ulkopuolinen taho. Arviointeja tekevät erilaiset konsulttiyhtiöt, tutkimus- ja oppilaitokset. Opiskelijatyönä, kuten tässä opinnäytetyössä, on hyvä muistaa se, että tekijät ovat vasta opiskelijoita, jolloin arvioinnin tekemiseen kuluu todennäköisesti enemmän aikaa kuin päätoimisella ja kokeneella tutkijalla. (Suopajarvi 2013, 17.) Ulkoinen arviointi vie niin arvioijalta kuin projektin henkilöstöltä aikaa. Usein arvioinnin tekijä joutuu pyytämään arvioinnin aikana kommentteja esimerkiksi kyselylomakkeisiin ja arviointiraportin luonnokseen. (Virtanen 2007, 131.) Tässä opinnäytetyössä on tehty yhteistyötä projektin työntekijöiden kanssa erityisesti arviointikeskusteluun liittyvissä asioissa. Ulkoista arviointia voidaan pitää objektiivisempänä kuin sisäistä arviointia, sillä siinä ei arvioinnin tekijä itse vastaa projektin toteutuksesta, vaan raportoi ainoastaan arviointitutkimuksen tulokset neutraalisti. Ulkoinen arvioija voi myös hyödyttää tuomalla ulkopuolisena uusia näkemyksiä projektin toimintaan. (Vartiainen 2001, Suopajarven 2013, 17 mukaan.)

Arvioijan työn kiehtovuus ja vaativuus on siinä, että hän on tekemisissä monien yhteistyökumppaneiden ja intressiryhmien kanssa. Atjosen (2007, 201-202) mukaan arvioinnin eri osapuolilla on aina odotuksensa ja unelmansa, uhkansa ja rajoituksensa. Arvioijan roolilla on suuri merkitys tiedonkäsittelyssä, arviointiprosessin toteuttamisessa ja tulosten hyödynnettävyydessä. Rooli määräytyy viime kädessä sen kautta, mikä on arvioinnin tarkoitus ja sen toteuttamiseksi valittu lähestymistapa sekä minkälaista vuorovaikutus osapuolten kanssa on. (Vataja 2005, Lindberg 2013, 19 mukaan.) Arvioijan rooli ja arviointiprosessi vaihtelevat tehtävän, kohteen ja menetelmien perusteella (FinSoc 2014, 14).

Arvioijan tehtävänä on toteuttaa hyvätasoinen arviointi. Tavoitteena on, että arvioinnin tuloksia voidaan hyödyntää tulevaisuudessa ja tämä on mahdollista vain, mikäli muilla arviointiin osallisilla on mahdollisuus aktiiviseen osallistumiseen ja he saavat oman äänensä kuuluviin arvioinnin kohdentamisessa ja suunnittelussa. (Robson 2001, 35.) Arvio ei ole vapaasti muodostettu oma mielipide, vaan sen tulee olla mahdollisimman avoimesti ja objektiivisesti perusteltu (FinSoc 2014, 12).

Arvioinnin yleiseen lähestymistapaan vaikuttavat arvioijan omat mieltymykset, mahdolliset ennakkoluulot ja asiakkaan mieltymykset. Arvioijan tulee olla uskottava ja häntä on pidettävä henkilönä, joka tietää, mitä on tekemässä. (Robson 2001, 29.) Luottamalla pelkästään omiin resursseihin, on arvioijan lähes mahdotonta tehdä hyvää työtä. Arvioija tarvitsee aina yhteistyötä muiden kanssa, saadakseen heidät tukemaan toimintaa tai hankkimaan käyttöön lisätietoa. (Robson 2001, 31.) Tässä opinnäytetyössä tehdään yhteistyötä Eroperhe -projektin työntekijöiden kanssa, sillä he ovat oman työnsä asiantuntijoita.

5.3 Arviointiprosessin vaiheet

Arviointiprosessi koostuu arvioinnin tarpeen määrittelystä, arviointitehtävän muotoilusta, käytettävien arviointikäsitteiden ja kriteerien yksilöimisestä, arvioinnin työvaiheiden suunnittelusta, varsinaisesta toteutuksesta, raportoinnista ja viime kädessä arviointitiedon hyödyntämisestä. (Virtanen 2007, 142). Arviointi voidaan hahmottaa prosessiksi, eli toisiinsa loogisesti liittyvien toimintojen sarjaksi riippumatta siitä millaisesta arvioinnista on kyse. Arviointiprosessin ajatellaan usein koostuvan seitsemästä vaiheesta, joista kukin jakautuu useampaan tehtävään ja osatehtävään. (Virtanen 2007, 144.)

Arviointiprosessin käynnistää tarve arvioinnin kartoittamisesta. Tämä vaihe on arvioinnin liikkeelle paneva voima sekä erityisen merkittävä koko arviointiprosessin onnistumisen kannalta. (Virtanen 2007, 146.) Tässä opinnäytetyössä arvioinnin tarve on lähtenyt liikkeelle toimeksiantajan tarpeesta selvittää Lahden ensi- ja turvakoti yhdistyksen kokemukset Eroperhe-projektista. Arvioinnin tarpeen kartoittamisessa tulee ottaa huomioon kenelle arviointia tehdään eli tässä Eroperheen kahden kodin lapset -

projektille. Tulee tietää ketä tai mitä arviointi palvelee. (Komonen 2010, 9.) Lähtökohtana arvioinnissa voivat olla myös kohteiden, arvioinnin tilaajan tai muiden intressiryhmien motiivit. Kun kartoitetaan arvioinnin tarvetta, potentiaalisten hyödyntäjien paikantaminen on olennaista. Potentiaaliset hyödyntäjät voivat olla julkisen politiikan muotoilijat sekä lainsäätäjät, rahoittajat, akateeminen yhteisö, julkisen toiminnan toteuttajat sekä yhteistyökumppanit ja julkisentoiminnan kohteet sekä myös tulevaisuuden arviointitiedon käyttäjät ja politiikan tekijät. (Virtanen 2007, 146.) Kartoitusvaiheessa tulee ottaa selville kenen mielipiteistä ollaan kiinnostuneita sekä ketkä ovat kiinnostuneita arvioinnin tuloksista. (Komonen 2010, 9).

Osaprosessin ensimmäinen vaihe on arvioinnin tarpeen kartoittaminen, joka käynnistää hyödyntämiskeskeisen arvioinnin. Arvioija kartoittaa arviointiin liittyvät tarpeet ja odotukset. Kun arvioinnin tarve on kartoitettu, voi arviointitehtävän muotoilla. Kolmannessa osaprosessissa valitaan arviointikäsitteet sekä arviointi kriteerit. Valinnat ratkaisevat sen mistä näkökulmasta arvioinnin tekijä tarkastelee tehtävää arviointia sekä millä perusteella tehdä päätelmiä arvioitavasta kohteesta. (Virtanen 2007, 144.)

Arvioinnin suunnittelu ja käynnistäminen on yksi itsenäinen osaprosessi, sillä viimeistään siinä arvioija kytkee kaikki tarkoituksenmukaiset intressiryhmät mukaan arviointiprosessiin (Virtanen 2007, 144). Arvioinnin suunnittelu lähtee liikkeelle arviointiasetelman luomisesta. Tämä tarkoittaa käytännössä arvioinnin hyötyjen ja tarpeen pohtimista. Samalla on tarkasteltava arvioitavan toiminnan ominaisuuksia ja tavoitteita. Kun on selvitetty, mitä varten ja mitä arvioidaan, lähdetään rakentamaan kysymyksiä, joilla kerätään arvioinnin kannalta olennaista ja hyödyntämiskelpoista tietoa. (Soste 2014.) Arvioinnin tekijän tulee valita ne arvokäsitteet, joiden avulla hän aikoo suorittaa arvioinnin. Esimerkiksi arvioinnin tekijä tarkastelee arvioitavan kohteen tuotoksia, tuloksia ja vaikutuksia, arvioinnin tekijä kiinnittää huomionsa myös aikaansaatuihin tuotoksiin (asiakkaiden lukumäärä), lisähyötyihin sekä muihin tuloksiin (Virtanen 2007, 148.)

Viides osaprosessi on arviointiaineistojen kerääminen ja analysointi, ne ovat keskeinen osa varsinaista arviointityötä. Käytetyllä aineistolla tulee olla merkitys arviointitehtävässä. Arvioinnin tulosten, johtopäätösten ja kehittämissuosituksen raportoiminen

on suurin askel arviointitiedon hyödyntämiseen. Arviointiraportin tulisi olla ymmärrettävä, selkeä kokonaisuus, joka puhuttelee lukijaa. Viimeinen osaprosessi on arviointitiedon hyödyntäminen, joka päättää arviointiprosessin. Arvioinnin hyödynnettävyys kertoo arvioinnin laadusta ja hyödyllisyydestä. (Virtanen 2007, 144.)

Eroperheen kahden kodin lapset -projekti on loppumassa vuonna 2015, joten projektin työntekijät kokivat arvioinnille olevan tarvetta. Prosessi eteni seuraavaksi niin että, työntekijät antoivat arviointitehtävän opinnäytetyöntekijöille. Edellä mainitussa kolmannessa osaprosessissa valitaan arviointikäsitteet ja kriteerit. Opinnäytetyöntekijät ovat valinneet arviointimenetelmäkseen Hyvällä mallilla -foorumin, joka on osallistava arviointimenetelmä. Sitä käytetään soveltaen esimerkiksi kysymysten kohdalta. Kysymykset muotoillaan niin että ne palvelevat arvioitavaa hanketta. Seuraavaksi kutsutaan kokoon yhdistyksen työntekijöitä, jotka hankkeen työntekijät kokevat osallisiksi hankkeeseen jollain tavalla. Viides osaprosessi suoritetaan ryhmäarviointina ja keskustelu tallennetaan nauhurilla jonka jälkeen opinnäytetyöntekijät analysoivat tuotetun keskustelun. Viimeinen osaprosessi eli arviointitiedon hyödyntäminen jää projektin työntekijöiden vastuulle. He voivat hyödyntää sitä esimerkiksi rahoitusta haikiessa tai osana omaa hankkeen loppuraporttia.

5.4 Aineiston keruumenetelmät

Aineistonkeruun perusmenetelmiä ovat kysely, haastattelu, havainnointi ja dokumenttien käyttö (Hirsjärvi ym. 2007, 187). Opinnäytetyössä tehtyä tutkimusta varten valittiin aineiston keruutavaksi haastattelu. Haastattelumenetelmää voidaan toteuttaa monella eri tavalla ja sitä käytetään yleisesti arvioinneissa. Haastattelijä tapaa haastateltavan yleensä kasvokkain, mutta puhelinhaastattelujen tekeminen lisääntyy koko ajan. (Robson 2001, 134-135.) Haastatteluja voidaan käydä myös Internetin välityksellä.

Haastattelu on siinä suhteessa ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, että siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa (Hirsjärvi ym. 2007, 199). Haastattelun etu muihin tiedonkeruumuotoihin on se, että siinä voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Haastatteluaiheiden järjestystä on mahdollista säädellä ja vastauksien tulkinnan mahdollisuuksia on enemmän. Haastattelun etuna on myös se, että vastaajiksi suunnitellut

henkilöt saadaan yleensä mukaan tutkimukseen. Haastattelun huonona puolena voidaan sen sijaan pitää sitä, että sen teko edellyttää huolellista suunnittelua ja kouluttautumista sekä aikaa. Haastattelun luotettavuuteen saattaa vaikuttaa se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia, eikä niinkään omia mielipiteitä. Haastatteluaineisto on konteksti- ja tilannesidonnaista. Tämä tarkoittaa, että tutkittavat saattavat puhua haastattelutilanteessa toisin kuin jossain toisessa tilanteessa, mikä on hyvä ottaa huomioon tuloksien tulkinnassa. (Hirsjärvi ym. 2007, 201-202.)

Haastattelun tekemiseen on Robsonin (2001, 135) mukaan olemassa kolme yleisesti hyväksyttyä tapaa: strukturoimaton, puolistrukturoitu ja strukturoitu haastattelu. Haastattelutyyppjä yhdistämällä eri tavoin, voidaan löytää arviointiolosuhteisiin sopiva menetelmä. Opinnäytetyön tutkimusosiossa käytetään strukturoimattoman ja puolistrukturoidun haastattelun yhdistelmää.

Haastatteluaineisto koostuu siitä, mitä ihmiset ovat haastattelutilanteessa sanoneet. Arvioija haluaa saada sanatarkkoja ja suoria lainauksia. Lyhyitä vapaamuotoisia keskusteluja lukuun ottamatta kaikkien haastatteluiden nauhoittamisen puolesta puhuu moni asia. Nauhoitus vapauttaa haastattelijan tekemään laadukasta haastattelua. Joissakin tilanteissa nauhoittaminen ei kuitenkaan ole mahdollista, esimerkiksi haastateltava ei anna siihen lupaa tai aihe on erittäin arkaluontoinen ja haastattelijaa on neuvottu huomioimaan, että siinä tilanteessa nauhoittaminen vaikuttaisi tunkeilevalta. Nauhuri voi myös olla epäkunnossa, jolloin nauhoittaminen ei onnistu. (Robson 2001, 143-145.)

5.5 Hyvällä mallilla -foorumi

Opinnäytetyön kvalitatiivisessa tutkimuksessa hyödynnetään Hyvällä mallilla -foorumia, joka edustaa osallistavaa arviointia.. Hyvällä mallilla -foorumi on Mannerheimin Lastensuojeluliiton kehittämä keskustelumenetelmä toiminnan arvioimiseen, joka perustuu moninäkökulmaisuuuteen. Vuonna 2013 järjestettiin 22 Hyvällä mallilla -foorumia. Foorumeissa oli yhteensä noin 270 osallistujaa. Saadun palautteen perusteella menetelmä soveltuu monenlaisen toiminnan arviointiin. Foorumi koettiin merkittäväksi kehittämistyön arvioinnissa ja prosessin näkyväksi tekemisessä. Ulkopuolista keskustelun ohjaajaa pidettiin tärkeänä. (MLL:n vuosikertomus 2013.) Hyvällä mal-

lilla -arviointikeskustelussa jaetaan, yhdistellään ja vertaillaan näkemyksiä. Eri osallistujat pohtivat omista näkökulmistaan toiminnan hyviä puolia sekä niitä, joissa on kehittämisen varaa. (Hyvällä mallilla -foorumi 2014, 4.) Osallistavan arvioinnin etuja on, että ryhmässä tehtävä arviointi sitouttaa toimijat mukaan kehittämiseen sekä osallistujat voivat itsekin nostaa esiin arvioitavia teemoja tai heille tärkeitä asioita. Haasteena on saada kaikki kutsutut paikalle, sillä arviointi edellyttää sitä. Haasteena on myös saada kaikkien mielipiteet esiin sekä päästä kohteliaisuuspuheiden tasolta aitoon pohdintaan. (Hyvällä mallilla -foorumi 2014, 16.) Arviointi ei voi koskaan olla täysin objektiivista, minkä vuoksi on hyvä kuulla monien ihmisten ajatuksia (Hyvällä mallilla -foorumi 2014, 4).

Hyvällä mallilla -foorumi ohjaa henkilö, joka ei itse ole keskeisesti mukana arvioitavassa toiminnassa eli tässä tilanteessa opinnäytetyöntekijät. Heidän tehtävänä on esittää muille osallistujille kysymyksiä ja tehdä yhteenvetoja. (Hyvällä mallilla -foorumi 2014, 4.) Eroperheen kahden kodin lapset -projektin arviointia varten on Hyvällä mallilla -foorumiä käytetty sovelletusti. Foorumiin sovellettiin osittain strukturoimatonta sekä puolistrukturoitua haastattelumenetelmää. Puolistrukturoitua haastattelua voidaan kutsua myös teemahaastatteluksi, jossa haastattelijat eli opinnäytetyön tekijät ovat etukäteen työstäneet valitsemansa pääkohdat. Haastattelijat voi kuitenkin vaihdella kysymyksissä käytettäviä sanamuotoja ja vaihtaa kysymysten järjestystä vapaasti. Jos haastateltava alkaa käsitellä vastauksissaan jotain uutta asiaa, voi haastattelijat jatkaa aiheesta teemalistallaan olevilla kysymyksillä. Haastattelun lopussa voidaan palata käsittelemättä jääneisiin aiheisiin. (Robson 2001, 137.) Teemahaastattelussa on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat (Hirsjärvi ym. 2007, 203). Strukturoimattomassa eli avoimessa haastattelussa haastattelijat selvittää haastateltavan ajatuksia, mielipiteitä, tunteita ja käsityksiä siitä mukaan kuin ne tulevat aidosti vastaan keskustelun kuluessa. Kaikista haastattelun muodoista avoin haastattelu on lähimpänä keskustelua. (Hirsjärvi ym. 2007, 204.) Strukturoimattoman haastattelun keskusteluissa syntyviä yhteisiä käsityksiä asioista on tärkeää hyödyntää. Arvioijan olisi hyvä tehdä muistiinpanoja aina kun on mahdollista. Jos keskusteluita käydään pitkään, voidaan muistiinpanot vaikka nauhoittaa. (Robson 2001, 136.)

Jotta foorumiin saatiin osallistujia, lähettivät opiskelijat jokaisen työmuodon esimiehelle sähköpostitse kutsun. Kutsun liitteenä lähetettiin sähköisesti haastattelun keskeiset teemat, jotta osallistujat pystyivät etukäteen valmistautua keskusteluun. Kutsussa toivottiin, että vähintään yksi työntekijä osallistuisi jokaisesta työmuodosta. Projekti-työntekijät puhuivat foorumista työpaikallaan ja laittoivat kutsun kahvihuoneeseen esille. Kutsut lähetettiin tammikuun alussa ja itse foorumi pidettiin maaliskuun kolmas päivä.

Foorumia voi ohjata joko yksin tai pareittain, jolloin toinen voi kerätä muistiinpanoja yhteenvetoa varten. Järjestetyssä foorumissa toinen opiskelijoista esitti kysymykset ja toinen kirjasi havaintoja. Kun ohjaaja ottaa vetovastuun, toiminnankehittäjät saavat tilaisuuden keskustella rauhassa omasta toiminnastaan yhdessä yhteistyökumppaneiden ja osallistujien kanssa. Käsiteltävästä toiminnasta ohjaajalla ei tarvitse olla etukäteen juuri muuta tietoa kuin se, mitä toiminnan esittelijä on hänelle lähettänyt. Projekti-työntekijöiden kanssa pohdittiin alusta asti, osallistuuko heistä joku foorumiin vai ei. Osallistuessaan työntekijän läsnäolo voi vaikuttaa foorumin keskusteluun ja näin tulee miettiä, ovatko keskustelun tulokset luotettavia. Toisaalta työntekijän osallistuessa foorumiin, pystyisi hän antamaan oman näkemyksensä keskusteltaviin aiheisiin. Ennen foorumia päätettiin, että yksi työntekijöistä osallistuu.

5.5.1 Foorumin periaatteet

Hyvällä mallilla -foorumissa kokoonnutaan arvioimaan yhtä rajattua toimintaa monipuolisesti eri näkökulmista. Arviointikeskustelun tavoitteena on löytää toiminnasta hyvät ja toimivat puolet sekä kiteyttää ja pelkistää nykytilan kuvaus jatkokehittämisen pohjaksi. Kuvausta voi käyttää toiminnan kehittämisessä ja siirtämisessä uusille alueille tai uusille kohderyhmille. Hyvällä mallilla -keskustelutilaisuuksien taustalla on ajatus, että tietty idea tai malli toimii siinä ajassa ja ympäristössä, johon se on kehitetty, mutta toiminnassa voi olla osia, joita voi soveltaa myös muualla. Foorumissa keskitytään erityisesti näihin sovellettavissa oleviin osuuksiin. (Hyvällä mallilla -foorumi 2014, 6.) Kullekin Hyvällä mallilla -foorumille asetetaan omat tavoitteet, jotka ohjaavat foorumin suunnittelua ja toteutusta (Hyvällä mallilla -foorumi 2014, 9). Foorumia varten luodut kysymykset suunniteltiin vastaamaan tarpeeseen.

Hyvällä mallilla -foorumi on arviointikeskustelutilaisuus, jossa arvioidaan vain yhtä, rajattua toimintaa. Tähän opinnäytetyöhön sisältyvää Hyvällä mallilla -foorumia on rajattu käsittelemään Eroperheen kahden kodin lapset -projektia osana Lahden ensi- ja turvakotia. Foorumiin voi osallistua erilaisissa rooleissa. Mukaan kutsuttiin toimintaa eri näkökulmista tuntevia henkilöitä, kuten tässä opinnäytetyössä Lahden ensi- ja turvakodin eri työmuotojen työntekijöitä, sillä se on keskeistä moninäkökulmaisessa arvioinnissa. Arviointitilaisuudessa heillä oli tilaisuus vertailla ja yhdistää näkemyksiään. Samalla saatiin käsitys siitä, miten toiminta sopii ympärillä olevien yhteisöjen toimintatapoihin. Kukin toimija osallistui yhteistyöhön omista lähtökohdistaan käsin ja oman organisaationsa eli Lahden ensi- ja turvakodin toimintatapojen mukaisesti. (Hyvällä mallilla -foorumi 2014, 16.)

Hyvällä mallilla -foorumi alkoi toiminnan esittelyllä. Esittelystä vastasi foorumiin osallistunut projektityöntekijä. Foorumi pidettiin Eroperheen kahden kodin lapset -projektin neuvottelutiloissa. Tilan seinille laitettiin projektityöntekijöiden aikaisemmin tehdyt esittelyjulisteet muistuttamaan projektin toiminnan tarkoituksesta. Keskustelu kesti noin kaksi tuntia. Foorumiin kuului kysymyssarja, jonka avulla arvioitiin toiminnan hyötyjä ja epävarmuustekijöitä, ajanmukaisuutta sekä tavoitteiden saavuttamista. (Hyvällä mallilla -foorumi 2014, 9.)

5.5.2 Kysymyssarja

Arviointikysymykset ovat keskeinen osa suunnitelman rakentamisprosessia. Monissa arvioinneissa nähdään paljon vaivaa kysymysten valmisteluun ennen kuin varsinainen arviointi käynnistetään. Joskus tarkoituksenmukaiset kysymykset syntyvät arviointiprosessin aikana ja joitakin kysymyksiä joudutaan jopa hylkäämään, koska niihin ei voi saada vastausta. Joka tapauksessa se, mitä arvioinnista on opittu, voidaan prosessin lopuksi systematisoida sarjaksi kysymyksiä ja vastauksia. Arvioinnin tarkoitus on määrittää pääasiassa se, millaisia arviointikysymykset ovat. (Robson 2001, 122-123.) Arviointikysymykset ohjaavat millaista ja miten tietoa kerätään, ja voivat näin joko vähentää tai lisätä niin sanotun turhaa tiedonkeruuta (Soste 2014).

Kysymyssarjan kysymykset pohdittiin yhdessä Eroperheen kahden kodin lapset -projektin työntekijöiden kanssa, jotta ne tukisivat arvioitavaa projektia mahdollisimman

hyvin. Toimeksiantajan kanssa mietittiin, että kysymyksiä tulee olla noin kymmenen. Kysymyksistä osa on Hyvällä mallilla -foorumien kysymyssarjasta, osa soveltaen sekä osa tullut suoraan projektin työntekijöiltä. Kysymyssarja lähetettiin myös foorumiin kutsutuille yhdessä kutsun (Liite 1) kanssa, jotta he pystyivät keskustelemaan kysymyksistä työmuodoissa työntekijöiden kesken. Näin koko työmuodossa heränneet ajatukset tulisivat myös esille itse foorumissa. Alla olevasta kaaviosta (Kuvio 2) näkyy esittämämme kysymykset sinisellä pohjalla ja kysymyksien tavoitteet valkoisella pohjalla.

Mitä mieltä olet projektin palveluista?

- Selvitetään muiden työmuotojen ajatuksia projektin palveluista ja sisällöstä

Mitä hyötyä toiminnasta on työntekijöille, asiakkaille?

- Tavoitteena selvittää ovatko työntekijät hyötynneet projektista omassa työmuodossaan ja ovatko heidän omat asiakkaat hyötynneet arvioitavasta projektista.

Miten asiakkaat ovat hyötynneet projektista?

- Jos muiden työmuotojen asiakkaat ovat osallistuneet projektiin tai joihinkin projektissa toteutettaviin palveluihin, miten se on näkynyt? Onko asiakkaisiin ollut suoria vaikutuksia? Miten asiakkaat ovat hyötynneet projektista ja sen palveluista?

Minkä verran luulet, että asiakkaat käyttävät palveluita?

- Selvitetään tietävätkö muiden työmuotojen edustajat kuinka paljon heidän asiakkaansa käyttävät Eroperheen kahden kodin lapset -projektin palveluita.

Millaista yhteistyötä tarvitaan, että toiminta palvelisi parhaiten minua tai edustamaani tahoa?

- Ideoita siitä, miten yhteistyötä voisi kehittää, tukea tai laajentaa niin että se tukisi muitakin työmuotoja parhaalla mahdollisella tavalla.

Mikä innostaa minua tai edustamaani tahoa mukaan toimintaan?

- Halutaan selvittää millä keinoin muita työmuotoja saisi mukaan projektin toimintaan tai esimerkiksi ohjaamaan asiakkaansa Eroperheen palveluihin.

Kun hanke loppuu, miten eropalvelut järjestyvät yhdistyksessä?

- Pohdintaa siitä, miten erotyötä tehdään jatkossa yhdistyksessä.

Miltä erotyö näyttää 1v projektin jälkeen?

- Miten muut kokevat miltä yhdistyksen erotyö näyttää vuoden kuluttua projektin loppumisesta.

Onko projekti tuonut osaamista edustamaasi työmuotoon?

- Halutaan selvittää onko Eroperheen kahden kodin lapset -projekti tuonut ero-osaamista muihin Lahden ensi- ja turvakodin työmuotoihin.

Mitä vielä haluaisit sanoa loppuun?

- Vapaa sana, tunteita, fiiliksiä, ajatuksia.

Kuvio 2. Kysymystaulukko

6 ARVIOINTIKESKUSTELU

Hyvällä mallilla -foorumi järjestettiin tiistaina 3.3.2015. Aikaa foorumille varattiin kaksi tuntia. Foorumin ohjasivat opinnäytetyöntekijät, joiden työnjako oli seuraavanlainen: toinen ohjasi keskustelua valituilla kysymyksillä ja toinen toimisi kirjurina. Foorumiin osallistui opinnäytetyöntekijöiden lisäksi yksi Eroperhe- projektin työntekijöistä sekä yhdeksän työntekijää Lahden ensi- ja turvakoti yhdistyksen eri työmuodoista. Osallistujilta ei kerätty henkilö- tai mitään muitakaan tietoja, sillä niillä ei ole tutkimustulosten kannalta mitään merkitystä. Foorumi nauhoitettiin ja nauhoite tuhoitiin sen sisällön hyödyntämisen jälkeen. Vaikka foorumi nauhoitettiin, kirjasi toinen ohjaaja ylös huomioita ja havaintoja. Myös projektityöntekijä kirjasi ylös kaikkien näkyville keskustelussa esiintyviä pääteemoja. Nauhoitetta käytettiin tukemaan erityisesti työn pohdinta osuutta.

6.1 Kooste arviontikeskustelusta

Ensimmäinen kysymys koski projektin palveluita ja mitä mieltä muut työmuodot niistä ovat. Osallistajat kokevat Eroperhe -projektin palveluvalikoiman olevan hyvä. He odottavat projektityöntekijöiden laatimaa työkirjaa valmistuvaksi, sillä pitävät sitä hyödyllisenä yksilötyöskentelyssä lapsen kanssa, kun kaikilla ei ole mahdollisuutta osallistua ryhmiin, joita projekti järjestää. Ryhmien, kuten Vanhemman neuvo, koetaan juurtuneen hyvin, mutta lasten eroryhmän ei vielä. Osallistajat kertoivat, että ryhmät ovat tavoittaneet hyvin asiakkaat. Ennaltaehkäisevistä palveluista on huutava pula, joten Eroperhe -projektin palvelut ovat hyvä lisä jo olemassa oleviin palveluihin. Lasten eroryhmää etenkin pidetään erittäin hyvänä ennaltaehkäisevänä palveluna. Voidaan puhua jopa ehkäisevästä mielenterveystyöstä. Palveluiden maksuttomuutta pidetään hyvänä. Palveluita ei kuitenkaan koeta sopiviksi kriisitilanteessa eläville. Vapaaehtoistoiminta ja vertaistukitoiminta edistävät myös aktiivista kansalaisuutta, mitä pidettiin hyvänä osallistujien kesken.

Toinen ja kolmas kysymys käsitteli projektin palveluiden hyötyjä asiakkaille ja työntekijöille. Toivon luomista pidetään tärkeänä hyötynä eropalveluista ja se, että on joku mikä kannattelee vaikeassa elämäntilanteessa. Tieto siitä, että ei ole yksin asiansa

kanssa auttaa selviämään sekä se, että ylipäättään on mahdollista saada apua. Osallistujat kokevat, että vanhemman osallistumisella ryhmiin on säteilyvaikutusta myös lähipiiriin. Palvelut koetaan lapselle merkityksellisinä, kun he pääsevät puhumaan eron aiheuttamista tunteistaan. Lapsen ääni tulee esille erossa. Tieto lisää ymmärrystä, mikä hyödyttää sekä työntekijöitä että vanhempia. Työntekijät kokevat itse hyötyvänsä työkirjasta, jota voivat tulevaisuudessa käyttää työkaluna omassa työssään. Työntekijät hyötyvät palveluista myös siten, että on olemassa palvelu, johon asiakkaan voi ohjata. Hyötynä palveluista on myös väkivaltakierteen katkaisu.

Neljännessä kysymyksessä selvitettiin osallistujien uskomuksia siitä, minkä verran he luulevat asiakkaiden käyttävän Eroperhe -projektin palveluita. Keskustelu lähti väärille urille, eikä varsinaista vastausta kysymykseen saatu. Keskustelun kulkuun ei haluttu puuttua, sillä tavoitteena oli tarjota mahdollisuus avoimeen keskusteluun. Keskustelussa kävi ilmi, että työmuodoista on kuitenkin ohjattu Eroperhe -projektiin, mutta ei kuitenkaan ole kysytty mihin palveluohjaus on johtanut. Hieman oli myös epäselvyyttä siinä, että tekevätkö projektityöntekijät ollenkaan asiakastyötä ja saako heidän puhelinnumeroa esimerkiksi antaa eri työmuotojen asiakkaille.

Viides kysymys selvitti millaista yhteistyötä tarvitaan, että projektin toiminta palvelisi parhaiten työntekijää ja hänen edustamaansa työmuotoa. Kysymys herätti paljon keskustelua ja hyviä kehitysideoita. Keskustelussa nousi vahvasti esiin projektin jalkautuminen eri työmuotoihin. Työyhteisöpäivillä projektin kuulumisista kertomista pidetään hyvänä, sillä se auttaa pitämään projektin mielessä. Myös sähköpostiviestejä tulevista ryhmistä on hyötyä työntekijöille, sillä tällöin he osaavat kertoa asiakkailleen niistä. Eri työmuodoista kuitenkin nousi toive räätälöidymmälle materiaalille tai ohjeelle eroauttamiseen liittyen, jotta se sopisi paremmin omaan työmuotoon. Työmuotojen edustajat ehdottivat, että projektin tulisi tehdä uudenlaista kokeilua esimerkiksi työparityöskentelyä eri työmuotojen kanssa sekä enemmän arjen yhteistyötä, työskentelyä muiden työmuotojen toimipaikoissa, jossa asiakkaat ovat.

Kuudennessa kysymyksessä pyrittiin ottamaan selvää, mikä innostaa työntekijää ja hänen edustamaa tahoa mukaan toimintaan ja keskustelussa heräsi vahvasti esiin lapsen auttaminen. Mahdollisuus yhteistoimintaan ja yhteisiin koulutuksiin innostaa työntekijää.

kijöitä mukaan toimintaan. Myös paritapaamisten saaminen nopealla aikataululla innostaa. Vapaaehtoistoiminnan yhteistyö yli työmuotojen esimerkiksi rekrytoinnin ja suunnittelun puitteissa innostaa toimintaan.

Keskustelun loppupuolella pohdittiin, miltä erotyö näyttää projektin jälkeen yhdistyksessä. Osallistujat olivat yhteisesti sitä mieltä, että toivovat projektin saavan jatkoa. Palveluvalikoiman toivotaan myös pysyvän ennallaan, että mitään ei poistuisi. Toimintaan toivottaisiin mukaan myös uusperheet, joissa lapsen näkökulmaa erityisesti korostetaan. Alle viisi vuotiaille ei projektin palveluita tällä hetkellä tarjota, joten heidät olisi hyvä myös ottaa mukaan kohderyhmäksi. Yhteistyökuvioita voisi olla esimerkiksi vauvaperhetyön kanssa. Myös muita tukimuotoja Eroperhe -projektille kaivataan. Työntekijät toivovat, että projektin jälkeen omaan työhön olisi juurtunut uusia työtapoja. Vanhemman neuvo -ohjaajakoulutuksen toteutumista toivotaan, vaikka niin, että vain pieni ryhmä yhdistyksestä osallistuisi siihen. Toivottiin, että tämä sallitaan muissa työryhmissä ja mahdollistetaan yhdistyksessä. Toisena vaihtoehtona pidettiin, että yhdistyksen sisällä järjestettäisiin omaa koulutusta, mikä mahdollistaisi eroauttamisen turvaamisen yhdistyksessä.

Halusimme myös selvittää, onko projekti tuonut jotain osaamista lisää eri työmuotoihin. Ensimmäisenä nousi esille se, että työmuotoihin on tullut lisää ymmärrystä siitä, että eroon on saatavilla apua. Eroprojektin myötä ovat eron vaikutukset lapsiin tulleet näkyväksi. Projektin myötä vuosikausia tehty erotyö on myös sanotettu ja tehty näkyväksi. Projekti on vaikuttanut työntekijöiden omiin ajatuksiin ja asenteisiin sekä on tullut ymmärrystä siitä, että lapsen merkityksellisiä suhteita tulee ylläpitää. Parisuhteen hoitamisen tärkeys on noussut esille, jotta ei tarvitsisi erota.

Lopuksi sana oli vapaa ja osallistujilta pyydettiin palautetta käytetystä keskustelumallista. Foorumia pidettiin hyvänä, koska ei ollut kyselyitä. Työmuodoista nousi esille se, että aiemmin lähetetyt kyselylomakkeet eivät ole tarkoituksenmukaisia ja niihin jättää helposti vastaamatta. Foorumissa käyty keskustelu laajensi myös työntekijöiden omaa ajattelua. Kokoonpanoa pidettiin hyvänä, kun eri työmuodot olivat kokoontuneet yhteen. Arviointikeskustelun koettiin lisäävän avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Palautteena tuli myös se, että arviointikeskustelua olisi hyvä tehdä myös muissa työmuodoissa.

6.2 Pohdintaa

Hyvällä mallilla -foorumista selvisi, että projektin tarjoamaan palveluvalikoimaan ollaan tyytyväisiä eikä mitään palvelua pidetä ylimääräisenä ja turhana. Epäselvyyttä kuitenkin oli siinä, tekevätkö projektityöntekijät lainkaan asiakastyötä. Esiin nousi myös pienten lasten vanhempien erot. Palveluihin hakeutuu vanhempia, joilla on isompia lapsia. Vanhemmat, jotka käyvät eroa läpi lapsen ollessa vauva- tai taaperoiikäinen, tulisi myös tavoittaa. Näin voitaisiin mahdollistaa kummankin vanhemman pysyminen lapsen elämässä. On myös mahdollista, että eroaminen tapahtuu jo ennen lapsen syntymää. Ennaltaehkäisevää työtä, jota eropalvelut ovat, pidetään tärkeänä ja niistä on pulaa. Sosiaalihuoltolaki uudistuksen myötä palveluiden painopiste tulee olemaan ennaltaehkäisevissä palveluissa, joten tarvetta eropalveluille on. Kunta ei yksin pysty tarjoamaan kaikkia palveluita, jolloin tarvitaan yhteistyötä eri sektoreiden välillä. Yhdistyksen eropalveluita pidettiin myös hyvänä kanavana yhteistoiminnan etsimiseen muiden alueen palveluiden kannalta.

Isona hyötynä nähtiin toiminnan kannattavuus. Palvelut antavat toivoa tulevaisuuteen sekä kannustuksen erosta selviämiseen. Eroryhmässä oleminen on lapselle merkityksellistä, sillä tällöin lapsi on keskiössä ja työ on lapsilähtöistä. Lapsi saa avoimesti puhua tunteistaan ryhmässä, jolloin myös vertaisuus nousee esiin, sama toteutuu myös vanhemmille suunnatuissa ryhmissä. Lapselle tunteella siitä, että ei ole ainoa, joka on kokenut vanhempiensa eron, voi olla hyvinkin suuri merkitys ja se voi olla keino selviytyä. Usein eroissa lapsi unohtuu ja vain vanhempien eroa käsitellään. Tulisi muistaa, että myös lapsi on osa eroa ja ero vaikuttaa häneenkin, joskus jopa enemmän kuin vanhempiin. Hyötynä on myös palveluista saatava tietoisuus eroista ja sen vaikutuksesta lapseen. Tämä saa usein vanhemmat näkemään ja ajattelemaan myös lapsen näkökulmaa eroon. Eroihin saattaa kuulua myös toisinaan väkivaltaa, joten väkivallan ennaltaehkäisy koetaan suureksi hyödyksi tehtäessä erotyötä.

Eropalveluiden hyötyjä pohtiessa nousee esiin vertaisuus. Eroaminen ei ole enää niin suuri tabu kuin aikaisemmilla vuosikymmenillä, mutta kuitenkin hyvin henkilökohtainen asia. Vanhempi, joka on osallistunut eroryhmiin, kuten Vanhemman neuvo-ryhmään ja on saanut apua, on paras markkinoija. Hän saattaa suositella toimintaa ja palvelua eronneelle tutulle, jolloin ryhmään hakeutumisen kynnyks on todella matala.

Vertaisuus luo myös oman hyötynsä auttaneelle, hän saa kokemuksen ja tunteet auttamisesta, joka luo tärkeyden tunnetta omassa kriisissään elävälle. Eroaminen ei ole nykypäivänä häpeämisen aihe tai suuri salaisuus, joten eroauttamista sekä -palveluita voi mainostaa täysin avoimesti, esimerkiksi julkisessa mediassa, joka tavoittaa päivittäin noin 78 prosenttia suomalaisista.

Foorumiin osallistujat pohtivat sitä miksi eroryhmiin ei aina löydy tarpeeksi osallistujia, toisinaan ryhmien ajankohtia ja alkamista joudutaan siirtämään vähäisen osallistujamäärän vuoksi. Eropalveluilla on ammattitaitoiset työntekijät ja palvelu on todettu hyväksi sekä kannattavaksi. Kysymys onkin siitä, miten kaikkia palveluita tarvitsevat saisivat siitä tiedon. Mikä estää osanoton eroryhmiin tai eropalveluihin? Pitäisikö palveluiden olla enemmän yksilöllisiä? Yksilöllinen ohjaaminen voisi tuoda oman vaihtoehdonsa palveluvalikoimaan, sillä kaikilla vanhemmilla ei välttämättä ole aikaa tai resursseja sitoutua ryhmään. Kaikki ihmiset ovat erilaisia ja jokainen ero on myös omansa. Kaikki eivät välttämättä koe ryhmässä puhumista omakseen. Eronnut ei välttämättä ole valmis jakamaan ikävää kokemustaan täysin vieraiden kanssa, varsinkaan ryhmässä. Hän voi pelätä vähättelyksi tulemistä tai häpeää. On ikävää, jos eropalveluista avun saaminen jää kiinni yksilöllisen ohjauksen puutteesta. Tästä syystä tulisi kehitellä myös uusia toimintatapoja jo toimivien lisäksi.

Nykypäivänä ihmiset myös hakevat paljon tietoa Internetistä. Ensi- ja turvakotiyhdistyksellä on kokemusta internetissä toimivasta keskustelufoorumista toisen työmuodon kautta. Onko mahdollista saada myös eroauttamiselle oma nettifoorumi? Työmuoto on luonut verkkolinkin, jonka kautta löytyy eroaville kaikki eroon liittyvä: keskustelua, palveluita sekä kirjallisuutta. Olisiko esimerkiksi internetissä oleva keskustelufoorumi kanava, jonka kautta voisi lähestyä eropalveluiden työntekijöitä. Internet on kasvava kanava ja se tavoittaa melkein jokaisen ihmisen tänä päivänä. Internetin kautta avun pyytäminen ja keskustelu voidaan kokea helpommaksikin kuin kasvotusten. Internet-toiminnan voisi myös nähdä osana ennaltaehkäisevää erotyötä, sillä jos ero vasta enteilee tuloa, voi siihen saada jo apua pelkästään Internetin kautta, mikä ei vaadi sitoutumista ja olisi yksilöllistettyä. Keskustelufoorumi loisi vertaistukea, tällöin myös kynnys osallistua keskusteluun olisi pieni, sillä kaikille ryhmässä avoimesti puhuminen ei ole luontevaa. Internetmaailmassa on myös riskinä se, että vanhempi jää asiansa

kanssa yksin. Internetin kautta käyty keskustelu ei välttämättä korvaa tarvittavaa sosiaalista kanssakäymistä eikä anna samanlaista vertaistukea kuin fyysisesti ryhmässä käytävä keskustelu.

Projektin rahoittaja Raha-automaattiyhdistys on toivonut projektin työntekijöiltä enemmän fyysistä asiakastyötä, joka tarkoittaisi tässä tapauksessa jalkautumista esimerkiksi muihin työmuotoihin, jolloin tietoisuus palveluista kasvaisi ja kynnyksellä yhteyttä tai osallistua ryhmiin pieninisi. Erotilanne voi kuitenkin tulla nopeasti ja eniten apua tarvitaan pahimman kriisin keskellä. Kaikilla vanhemmilla ei ole aikaa odotella ryhmien alkamiseen asti, tai silloin apu eroon voi tulla jo liian myöhään. Kaikki erot ovat yksilöllisiä ja toisilla ne kestävät kuukausia ja toisilla ero on nopeasti ohi. Foorumissa olijoita kiinnosti, ovatko heidän ohjaamansa asiakkaat tavoittaneet ikinä eropalveluita. Ensin, heti eron tapahtuessa annettava yksilöllinen apu voisi laskea kynnyksestä osallistua ryhmiin, ja tällöin tulisi myös rahoittajan toivomaa asiakastyötä enemmän.

Yksilötyötä tulisi myös tehdä lasten kanssa. Lapsi on osa prosessia, eikä ulkopuolinen osallistuja vaan usein eron keskiössä. Foorumin osallistujat toivovat, että lapsilta kerättäisiin myös palautetta ryhmistä ja toiminnoista. Tällöin saataisiin myös palautetta ja kehittämissideita koskien lasten eroryhmiä. Lapsi on paras kokemusasiantuntija, jolloin lapselta suoraan saatu ja kerätty palaute kertoisi hyvinkin suoraan onko erotyö auttanut häntä ja miten hän on sen kokenut. Palautetta kerätessä tulisi huomioida lapsen ikätaso. Kysymysten tulisi olla johdattelevia ja lapselle ymmärrettäviä. Liian vaikea kysymys voi muuten saada vastaukseksi esimerkiksi: en tiedä.

Tulisi myös pohtia pitkäaikaisvaikutuksia. Eropalveluiden asiakkailta kerätään varmasti palautetta, mutta tulisiko sitä kerätä myös myöhemmin tai tutkia onko ero auttaminen ollut kauaskantoisempaa. Onko uusi suhde päätynyt eroon ja jos on, onko ero hoidettu erilalla kuin edellinen, johon on tarvittu tukea. Mitä eroauttaminen on antanut uuteen suhteeseen? Ensimmäiseen palautteeseen kerrotaan yleensä sillä hetkellä mielessä olevat asiat sekä lyhyen ajan sisällä näkyneet vaikutukset. Vuoden, ehkä kahdenkin kuluttua, palaute ja kokemus voi olla täysin toisenlainen. Projektin palvelun jo läpikäyneet ja elämässä eteenpäin menneet voisivat antaa hyvinkin kehittävästä palautetta, siitä mihin suuntaan palveluita tulisi viedä.

Arkeen jalkautuminen koettiin tärkeäksi tavoitteeksi ja se parantaisi yhteistyötä työmuotojen välillä. Tällöin eroapua kaipaava ihminen ei häviäisi samalla tapaa kuin silloin, kun hän lähtee tavoittelemaan puhelimitse, jos kerran kukaan ei vastaa, nousee kynnykselle ja ottaa yhteyttä uudelleen. Toimivan yhteistyön kannalta olisi tärkeää jalkautuminen muihin työmuotoihin. Tällöin muutkin työmuodot muistaisivat Eroperhe-projektin tarjoaman palvelun valikoiman. Näin tulisi parhaiten markkinoitua palveluita sekä tarjonta pysyisi esillä. Yhdistyksessä on paljon erilaisia työmuotoja ja jokaisessa työmuodossa on erilaisia asiakkaita ja perheitä erilaisessa elämäntilanteessa. Eropalveluiden räätälöinti erilaisiin tarpeisiin vastaavaksi varmasti kasvattaisi osallistujien määrää, palvelu olisi yksilöllisempää. Työntekijöiden jalkautuminen antaisi myös kasvot ihmisille. Asiakkaat tietäisivät kenet he tapaavat ja ketkä esimerkiksi ryhmää, johon he ovat osallistumassa, pitää. Näin syntyisi suora kontakti ja kynnyksellä madaltuvat. Yleisesti tuntui siltä, että erilaisille palveluille olisi tarvetta ja muilta työmuodoilta tuli hyviä ideoita millaista toimintaa voisi olla tarjolla, mikä palvelisi parhaiten heidän edustamaansa tahoja. Muita työmuotoja mukaan erotyöhön mukaan saavat erityisesti lapsen auttaminen. Foorumiin osallistuvat pohtivat, että yhteistyötä olisi voinut olla enemmänkin. Myös Eroperhe-projektin järjestämät koulutukset ovat innoittaneet mukaan erotyöhön. Projektin koettiin olevan mahdollisuus yhteistoimintaan eri toimijoiden kanssa. Projektityöntekijät ovat onnistuneet innoittamaan muita mukaan toimintaansa sekä nostamaan eroauttamisen esille. Työntekijöillä on positiivinen ja sinnikäs ote työhön, jota he tekevät. Yhteistyö on tällä hetkellä ollut toimivaa, ja siitä on saanut näkökulmia ja ideoita omaan työhön. Yhdessä tulisi silti tehdä enemmän käytännön työtä. Kun tehdään työtä yhdessä, löytyisivät yhteiset kosketuspinnat eroauttamiselle. Yhdessä tehtävä työ yli työmuotojen palvelisi yhdistyksen asiakkaita laaja-alaisemmin.

Kehittämisehdotuksia projektille on jalkautuminen muihin työmuotoihin, sinne missä asiakkaat ovat. On tärkeää, että avun saaminen on matalan kynnyksen takana, ja työmuodoista nousikin esille se, että projektityöntekijät voisivat esimerkiksi toimia työpareina muiden työmuotojen työntekijöiden kanssa. Näin projektiin tulisi lisää myös konkreettista asiakastyötä, mikä toisaalta vie aikaa muulta työltä. Työntekijöiden tulisi pysyä myös oman projektinsa parissa, jolloin kaikki mahdollinen panostus tulisi erotyötä. Muissa työmuodoissa työskentely rikkoo parasta mahdollista työskentelyä. Tällä tarkoitetaan projektityöntekijöiden sijaistamista muissa työmuodoissa.

Ennen kaikkea projektille toivottiin rahoitusta jatkoa varten. Kysymys on isoista asioista, lyhyestä ajasta ja työn koetaan vielä olevan kesken. Eroauttamisen valikoimista ei haluttaisi tiputtaa mitään pois, sillä erot lisääntyvät lapsiperheiden kohdalla jatkuvasti. Perheet tarvitsevat apua, varsinkin lapsi. Jos projektiin tulisi lisää konkreettista asiakastyötä, vaatisi se lisää työntekijöitä, ettei muu, jo olemassa oleva työ kärsisi.

Uusperheet ovat tätä päivää. Tulevaisuudessa tulisi ottaa myös uusperheet erotyössä huomioon. Vanhemman tulisi saada eheytyä ja kokea onnistumisia erokokemuksen jälkeen. Tämä onnistuisi varmasti pidempiaikaisella erotyöllä ja vanhemman tukemisella ja voimauttamisella tulevaisuutta kohti. Lapsen näkökulma tulisi myös huomioida uusperheessä. Lapsi voi usein jäädä uuden onnen jalkoihin. Vaikka vanhempi olisi valmis uuteen suhteeseen, lapsi ei välttämättä ole. Itse Eroperhe -projektin ympärille voisi rakentaa muitakin hankkeita, kuten yksinhuoltajille suunnattua eroauttamista, sekä vapaaehtoistyön laajentumista eri toimintoihin. Eroperhe -projektin toivottaisiin tuovan muihin työmuotoihin juurtunutta, uutta työskentelytapaa sekä lapsien että vanhempien kanssa. Tulevaisuudessa tulisi myös olla yhdistyksen sisäistä koulutautumista. Näin myös muihin työmuotoihin tulisi tietoa ja osaamista eroauttamisesta. Yhdistyksen hallinnon tulisi tukea sisäistä toimintaa, vaikka se olisi työajasta hetkelisesti pois, olisi hyöty tulevaisuudessa suuri. Projektityöntekijät voisivat pohtia, minkälaista osaamista milloinkin olisi hyvä jakaa työmuodoilta toisille. Yhteiset koulutukset toisivat työmuotoja yhteen ja tällöin syntyisi muutakin osaamisen jakamista työmuotojen välillä. Pienten lasten eroauttaminen ei lähtenyt varhaiskasvatuksen kanssa sujumaan niin kuin olisi ollut toive. Nyt on huoli siitä miten alle viisivuotiaiden ja syntymättömien lasten eroauttaminen toteutuu. Tässäkin painottuu oman yhdistyksen sisällä tehtävä yhteistyö. Yhdistyksessä on työmuotoja, joiden kohde ryhmään edellä mainitut kuuluvat. Verkostot ovat siis valmiina, jos niitä osataan vaan hyödyntää.

Kahden kodin eroperheen lapset -projekti on tuonut väistämättäkin erilaista osaamista koko yhdistykseen. Tieto eroauttamisesta ja eron vaikutuksista yleisellä tasolla on mahdollistanut eronneen asemaan asettautumisen. Eroauttaminen on valtakunnallisesti merkittävää toimintaa, ja Päijät-Häme on seudullisesti erotilastojen kärjessä. 30 prosenttia päijät-hämäläisistä perheistä on eroperheitä. Seudullinen eroauttaminen tarvitsee jatkoa ja olisi suuri menetys, jos projekti ei saisi jatkoa. Ajatus siitä, pystyisikö

Lahden kaupunki yksin mahdollistamaan eropalveluihin ohjautumisen ja sen toteuttamisen, tuntuu mahdottomalta. Eroauttaminen ei ole uusi työmuoto, vaan sitä on tehty yhdistyksessä vuosien ajan, mutta projektin kautta se on saanut oman kiinteän paikkansa ja työntekijät. Tavoitteena on hyvin hoidettu ero, mutta voitaisiinko tehdä jotain, ettei eroa tulisi? Suhteen päättymisessä on kuitenkin kyse kahden aikuisen ihmisen yhdessä elämisestä sekä tunteista. Olisi tietenkin ihanteellista, jos eroja ei syntyisi, mutta voiko kolmas, ulkopuolinen taho estää eron? On totta, että tänä päivänä erotaan herkemmin, ei jakseta nähdä vaivaa jatkaa ja yrittää selvittää asioita, jolloin erokin saattaa olla raskas ja riitaisa. Erotyön ohessa voisi olla työmuoto, joka tukee vanhemmuutta ja parisuhdetta, jolla voitaisiin ennalta ehkäistä mahdollista eroa. Eroperhe -projekti on nostanut esiin paljon asioita, joille olisi tarve.

Ammatillisesta näkökulmasta Kahden kodin eroperheen lapset -projektin merkittävin anti ovat eroauttamiseen kehitetyt työmenetelmät. Työmenetelmät on todettu toimiviksi ja niitä tulisi kehittää asiakkailta kerätyllä palautteella sekä nyt foorumissa tulleesta palautteesta. Työmenetelmien tulisi myös elää ajassa. Se toiminta, mikä toimi kaksi vuotta sitten eronneille, ei toimi välttämättä enää ensi vuonna. Työmenetelmienkin osalla tulisi pysyä ajan hermoilla. Työmenetelmiin panostaminen varmistaa oikeanlaisen asiakastyön, jossa asiakas on keskiössä. Työmenetelmien hyödyntämisen ja hallitsemisen perustana ovat riittävät asiakastyöntaidot. Työmenetelmien eli projektin kohdalla esimerkiksi Vanhemman neuvo -ryhmän, tulee olla eettisesti kestävä toimintamuoto. Työmenetelmiä käyttäessä tulee myös muistaa tapauskohtaisuus.

Eroperheen kahden kodin lapset -projektista voisi tehdä jatkotutkimuksen, siitä miten eronneet ovat selvinneet projektin päätyttyä, mitä projekti antoi heille tulevaisuuteen. Eroperheen lapsien kohdalla voisi tehdä tutkimusta myös siitä, miten he olisivat kokeneet eron ilman eroauttamista. Tämä vaatisi jo hieman vanhempia lapsia. Tulevaisuudessa, jos olisi mahdollista, niin jo aikuistuneita, omassa liitossa eläviä vanhempien eron kokeneita lapsia voisi haastatella. Onko vanhempien ero vaikuttanut heidän omiin suhteisiinsa?

7 YHTEENVETO

Opinnäytetyön tavoitteena oli arvioida Eroperheen kahden kodin lapset -projektia Lahden ensi- ja turvakoti yhdistyksen eri työmuotojen näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää työntekijöiden ajatuksia projektin hyödyllisyydestä niin asiakkaille kuin työntekijöille. Lisäksi tavoitteena oli pohtia yhdessä yhdistyksen työntekijöiden kanssa, miten eropalvelut mahdollisesti järjestyvät osana yhdistyksen toimintaa projektin päättymisen jälkeen. Tavoitteena oli myös selvittää, onko projekti tuonut jostain osaamista lisää eri työmuotoihin ja jos on niin mitä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa projektityöntekijöille projektin loppuraporttia sekä mahdollista jatkohanke- rahoitushakemusta varten hyödynnettävää tietoa.

Teoriaosuudessa tarkasteltiin eropalvelujen järjestämistä, lasten oikeuksia ja huoltoritoja Suomessa. Kolmas luku käsitteli eronneisuutta lapsiperheissä, eron vaikutuksia lapseen eri ikävaiheissa sekä eron pitkäaikaisia vaikutuksia lapseen. Neljännessä luvussa esiteltiin opinnäytetyön toimeksiantaja Eroperheen kahden kodin lapset -projektin tausta, tavoite ja tarkoitus sekä palvelut. Viidennessä luvussa syvennettiin projektin arviointiin. Arvioinnin teoriaosuudessa syvennettiin arvioinnin eettisiin periaatteisiin, ulkoiseen arviointiin, arviointiprosessin vaiheisiin, aineiston keruumenetelmiin sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton kehittämään Hyvällä mallilla -foorumiin, jota käytettiin Eroperhe -projektin arvioinnissa. Viimeinen luku käsitteli arviointikeskustelua, joka käytiin Lahden ensi- ja turvakoti yhdistyksen eri työmuotojen työntekijöiden kanssa.

Hyvällä mallilla -foorumiä käytettiin opinnäytetyössä sovelletusti, niin että se tuki parhaiten projektia ja arviointikeskustelua. Foorumiin osallistujat kokivat työskentelytavan hyväksi ja erilaiseksi. Vastaavanlaisia arviointikeskustelua toivottiin jatkossakin, sillä keskustelu laajentaa omaa ajattelua. Järjestetyssä Hyvällä mallilla -foorumissa selvisi, että projekti on tuonut eroauttamisen osaamista työmuotoihin. Työmuotoihin on tullut lisää ymmärrystä siitä, että eroon on saatavilla apua. Eroperhe -projektin myötä ovat eron vaikutukset lapseen tulleet näkyväksi. Projektin myötä vuosikautia tehty erotyö on myös sanotettu ja tehty näkyväksi. Projekti on vaikuttanut työntekijöiden omiin ajatuksiin ja asenteisiin sekä on tullut ymmärrystä siitä, että lapsen merkityksellisiä suhteita tulee ylläpitää. Parisuhteen hoitamisen tärkeys on noussut esille,

jotta ei tarvitsisi erota. Työntekijät toivoivat kuitenkin lisäkoulutusta eroauttamiseen, sillä osa oman työmuodon asiakkaista ovat eronneita. Koulutuksia on aikaisemmin suunniteltu järjestettäväksi, mutta niitä ei ole pystytty toteuttamaan.

Eroperhe -projekti koetaan Lahden ensi- ja turvakoti yhdistyksessä tarpeelliseksi ja sitä pidetään juurtuneena yhdistyksen toimintaan. Palveluvalikoimaan ollaan tyytyväisiä eikä mistään palvelusta haluttaisi luopua. Foorumiin osallistuneet työntekijät eivät osanneet edes kuvitella tilannetta, että eroauttamista ei enää järjestettäisi yhdistyksessä projektin päätyttyä ja toivovatkin projektin saavan jatkoa. Toimintaan toivottaisiin mukaan myös uusperheet, joissa lapsen näkökulmaa erityisesti korostetaan. Alle viisi vuotiaille ei projektin palveluita tällä hetkellä tarjota, joten heidät olisi hyvä myös ottaa mukaan kohderyhmäksi.

Arviointi toteutettiin keskustelufoorumina. Opinnäytetyötä varten tehtävään arviointikeskusteluun valmistauduttiin hyvin etukäteen, sillä vastuu arvioinnista on lopulta kuitenkin arvioinnin vetäjillä eli opinnäytetyöntekijöillä. Vastuulla tarkoitetaan tässä nimenomaan sitä, että opinnäytetyön tekijät vastasivat arviointikeskustelun kulusta sekä yhteenvedon ja johtopäätösten teosta arvioinnin kohteelle. Omia tulkintoja arviointikeskustelusta ei tehty, vaan raportointi perustuu faktatietoon, jotta tulokset olisivat arvioinnin kohteelle hyödynnettävissä. Meillä opiskelijoilla oli puolueeton näkökanta sekä yhdistykseen että projektiin, mikä on tärkeää ulkoista arviointia tehdessä.

Ulkoinen arvioija raportoi arviointitutkimuksen tulokset neutraalisti. Opinnäytetyöntekijät ovat vastuussa oikean tiedon ja tulkintojen leviämisestä ja syntymisestä. Arviointikeskustelun järjestämisessä on huomioitu arvioinnin eettiset periaatteet. Oikeudenmukaisuus on toteutunut Eroperhe -projektin reilulla ja tasapuolisella kohtelulla sekä arviointikeskustelussa että yhteistyössä. Toimeksiantajalle ei ole haluttu aiheuttaa haittaa tai vahinkoa missään vaiheessa opinnäytetyöprosessia, vaan tarkoituksena on ollut tuottaa projektin jatkoa tukevaa tietoa. Autonomian kunnioittaminen on toteutunut arviointikeskustelussa siten, että jokaisella on ollut vapaus tehdä itseään koskevia päätöksiä, mitä haluaa sanoa ja mitä, ja jokaisen sanomaa on kunnioitettu. Uskollisuus näyttäytyy tässä opinnäytetyössä siten esimerkiksi, että foorumiin osallistujille on luvattu, että he pysyvät anonyymeinä.

Pohdinnassa tarkasteltiin arviointikeskustelussa nousseita teemoja ja peilattiin niitä tämän hetken yhteiskuntaan ja tarpeisiin. Keskustelussa nousi esiin paljon hyviä ehdotuksia projektin jatkoa ajatellen. Jos projektille tulisi valikoimaan lisää erilaisia työmenetelmiä ja tapoja, vaatisi se resursseja enemmän koko yhdistykseltä. Arviointikeskustelu oli onnistunut ja arvioinnin teoria tuki toteuttamista. Eroihin ja erojen vaikutuksiin tutustuminen tuki pohdintaosuuden kirjoittamista. Opinnäytetyö tukee osallistavaa arviointikeskustelua teoreettisesti ja antaa tukea projektin lopulliseen arviointiin.

Kuten teoriaosuudessa on todettu, ovat avioeroluvut Suomessa Euroopan korkeimpia. Vuosittain noin 13 000 avioliittoa päättyy eroon ja arviolta 30 000 lasta kokee vanhempiensa eron. Käräjäoikeuksissa ratkotaan vuosittain noin 2 000 lapsen huoltoa koskevaa riitaa. Kaikki erotutkimukset vahvistavat sitä näkemystä, että lapsi kärsii riitaisissa avioeroissa ja huoltokiistoissa. Tilastolukuja tutkittaessa voi todeta, että eropalveluille on tarvetta. Uusi sosiaalihuoltolaki tulee voimaan vuonna 2015 ja siinä on otettu huomioon lapsiperheiden kanssa tehtävä ennaltaehkäisevä työ. Tulevaisuudessa panostetaan myös varhaiseen puuttumiseen. Peruspalveluihin tulee lisäksi mahdollisuus saada perhetyötä ja tukipalveluita ilman lastensuojelun asiakkuutta. Eropalvelut saavat entistä enemmän tukea uudistuksen myötä. Yhdistyksen eri työmuotojen edustajien toiveena olisikin tuottaa entistä enemmän matalan kynnyksen eropalveluita, eron eri vaiheissa oleville sekä entistä yksilöllisempää apua.

LÄHTEET

Aalto-Kallio, M. Saikkonen, P. & Koskinen-Ollonqvist, P. 2009. Arvioinnin kartallamatka teoriasta käytäntöön. Pori: Kehitys oy.

Aira, A. 2012. Toimiva yhteistyö. Jyväskylän yliopisto [viitattu 31.3.2015] Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37743/9789513947088.pdf>

Aula, M -K. 2012. Miten erot näkyvät lapsiasiavaltuutetun työssä? Neljäs suomalainen erofoorumi: eroauttamisen nykytila ja tulevaisuuden näkymät [viitattu 27.2.2015]. Saatavissa: <http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/puheet/puhe/-/view/1842971>

Avioero.com. 2014. Avioero lyhyesti [viitattu 29.12.2014]. Saatavissa: <http://avioero.com/#avioero-lyhyesti>

Atjonen, P. 2007. Hyvä, paha arviointi. Jyväskylä, Gummerus Kirjapaino Oy.

Avioliittolaki 234/1929 [viitattu 29.3.2015]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1929/19290234>

Avioliittolaki 13.6.1929/234 [viitattu 18.3.2015]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234#O1L5>

Cameron, L. 2008. The possible negative emotional and psychological consequences in children of divorce [viitattu 29.3.2015]. Saatavissa: <http://dc.cod.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1057&context=essai>

Cherlin, A., Kiernan, K. & Chase-Lansdale, L. 2015. Parental divorce in childhood and demographic outcomes in young adulthood [viitattu 29.3.2015]. Saatavissa: <http://www.jhsph.edu/research/centers-and-institutes/johns-hopkins-population-center/publications/pdf/WP95-04.pdf>

Children and divorce. 2014. Effects of divorce on children [viitattu 29.12.2014]. Saatavissa: <http://www.children-and-divorce.com/effects-of-divorce-on-children.html>

Eduskunta.fi. 2014. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapausmisoikeudesta annetun lain, riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta

yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 5 ja 10 §:n sekä sosiaalihuoltolain 17 §:n muuttamisesta [viitattu 25.2.2015] Saatavissa: http://www.eduskunta.fi/fak-tatmp/utatmp/akxtmp/lavm_1_2014_p.shtml

Emma & Elias. 2014. Lapsiperheet Suomessa [viitattu 29.12.2014]. Saatavissa: <http://www.emmaelias.fi/munperhe/lapsiperheet-suomessa>

Ensi- ja Turvakotienliitto. 2015. Neuvokeskus- Apua eroon [viitattu 30.3.2015] Saatavissa: <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/neuvokeskus2/>

FinSoc. 2014. Arviointi sosiaalipalveluissa. Katsaus arvioinnin peruskysymyksiin [viitattu 5.11.2014]. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75416/Ty%C3%B6papereita32001.pdf?sequence=1>

Guzenina-Richardson, M. 2013. Ministerin vastaus [viitattu 18.3.2015]. Saatavissa: [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=utpkk&\\${BASE}=faktautpkk&\\${THWIDS}=0.58/1426687018_496321&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=utpkk&${BASE}=faktautpkk&${THWIDS}=0.58/1426687018_496321&${TRIPPIFE}=PDF.pdf)

Huovinen, S. 2014. Lapsen oikeutta tavata etävanhempaansa vahvistetaan. Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 1.4.2014] Saatavissa : <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1896781>

Iljäs, K., Aina on olemassa toivoa. 2004. Toim. Riutta, U. Karisto Oy. Hämeenlinna

Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 2014. Eettinen osaaminen [viitattu 20.11.2014] Saatavissa: <http://oppimateriaalit.jamk.fi/eettinenosaaminen/>

Karjalainen, A. 2014. Suomen virtuaaliyliopisto. Arvioinnin käsitteestä [viitattu 3.11.2014]. Saatavissa: http://tievie oulu.fi/arvioinnin_abc/artikkelit/arvioinninkasite.htm

Kartovaara, L. & Sauli, H. 2007. Suomalainen lapsi [viitattu 29.12.2014]. Saatavissa: http://www.stat.fi/ajk/tapahtumia/2007-04-12_esittely_suomi_lapsi.pdf

Kiernan, K. 1997. The legacy of parental divorce: Social, economic and demographic experiences in adulthood [viitattu 29.3.2015]. Saatavissa: <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cp/paper1.pdf>

Kiiianmaa, K. 2011. Selviytyvätkö lapset? [viitattu 30.3.2015] Saatavissa: <http://www.kiiianmaa.com/artikkelit/lapsi-ja-ero/selviytyv%C3%A4tk%C3%B6-lapset>

Kiiski, J. 2011. Pro Gradu. Suomalainen avioero 2000-luvun alussa. Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään [viitattu 29.3.2015]. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0422-5/urn_isbn_978-952-61-0422-5.pdf

Kivipelto, M. 2008. Osallistava ja valtaistava arviointi [viitattu 20.11.2014]. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75668/T17-2008-VERKKO.pdf?sequence=1>

Komonen, K. 2010. Projektin arviointi ABC- hankkeet etenee 6.5.2010 [viitattu 3.11.2014] Saatavissa: juvenia.mamk.fi/showattachment.asp?ID=1786&DocID=407

Lahden ensi- ja turvakoti. 2014. Eroperheen kahden kodin lapset –projekti [viitattu 16.10.2014]. Saatavissa: <http://www.lahdenensijaturvakoti.fi/eroperhe.php>

Laki avioliittolain voimaannpanosta 13.6.1929/235 [viitattu 29.3.2015]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290235?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=avioliittolaki>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. [viitattu 26.2.2015] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361#L3aP17b>

Lapsiasiavaltuutettu. 2015. Lasten oikeudet [viitattu 27.2.2015]. Saatavissa: http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet

Lapsiasiavaltuutettu. 2010. Lapsen paras etusijalle eropalveluissa [viitattu 25.2.2015] Saatavissa: http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=101063&name=DLFE-12936.pdf

Lasola, M. 2008. Lasten huoltoriidat tuomioistuimissa [viitattu 27.2.2015]. Saatavissa: http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=97173&name=DLFE-20211.pdf

Lastensuojelun keskusliitto. 2008. Lastensuojelun keskusliiton Neuvo-projekti. Varhainen tuki eroperheille ehkäisee huoltoriitoja [viitattu 24.2.2015]. Saatavissa: http://www.lskl.fi/tiedottaa/tiedotusvalineille/tiedotteet/tiedotteet_2008/lastensuojelun_keskusliiton_neuvo-projekti_varhainen_tuki_eroperheille_ehkaisee_huoltoriitoja.429.news

Lastensuojelun keskusliitto. 2014. Neuvokeskus-projekti [viitattu 20.11.2014]. Saatavissa: <http://lskl.fi/yhteys/neuvokeskus>

Lindberg, A. 2013. Eväitä arviointiin sosiaali- ja terveysjärjestöissä. [viitattu 5.11.2014] Saatavissa: http://www.mielenterveysseura.fi/files/2462/Horisontti_Evaita_arviointiin_0114.pdf

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2014a. Hyvällä mallilla -foorumi. Opas arviointikeskustelun ohjaajalle [viitattu 16.10.2014]. Saatavissa : http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/600021488f24f508a53abcea618ca98d/1413460978/application/pdf/19074007/MLL_hyvalla_mallilla_sahkoinen.pdf

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2014b. Vanhempien ero [viitattu 31.12.2014]. Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/kipupisteita/perheen_kriisit_ja_muutokset/vanhempien_ero/

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2013. Vuosikertomus [Viitattu 14.11.2014] Saatavissa: http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/000296c335338af07757b28fe9e308c1/1415962360/application/pdf/20944477/vuosikertomus_2013_nettiin.pdf

McGhee, C. 2011. Parenting apart. Chatham, Mackays.

Meritie, A., Pitkänen, M. & Ketonen, M. 2013. Eroperheen kahden kodin lapset -projektin raportti.

Mäkijärvi, L. 2014. Kahden kodin lapset – Miten tuen lasta vanhempien erossa. Jyväskylä: Docendo Oy.

Oikeusministeriö. 2014. Asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimessa tulee valtakunnalliseksi [viitattu 29.3.2015]. Saatavissa: <http://oikeusministerio.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2014/04/asiantuntija-avusteinenhuoltoriitojen-sovittelutuomioistuimessatuleevaltakunnalliseksi.html>

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Sateenkaariperheet ry. 2015. Sateenkaariperheen ero-opas [viitattu 27.2.2015]. Saatavissa: http://www.sateenkaariperheet.fi/userfiles/documents/ero-opas_WEB.pdf

Sinkkonen, J. 2005. Lasten reaktiot vanhempien eroon. Toim. Lipponen, P., Wesaniemi, P. Lapsi ja Ero- kertomuksia lapsesta ja avioerosta. Helsinki. Gummerus kirjapaino Oy

Sinkkonen, J. & Kalland M(toim.) 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki. WSOYpro Oy.

Smith, K. 2013. Teamwork and project management. New York, McGraw-Hill Education.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015a. Sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistus [viitattu 27.2.2015]. Saatavissa: <http://www.stm.fi/sosiaalihuoltolaki>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015b. Sosiaalihuoltolaki uudistuu [viitattu 27.2.2015]. Saatavissa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=13033009&name=DLFE-33375.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti [viitattu 23.2.2015]. Saatavissa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf

SOSTE. 2014. Suomen sosiaali- ja terveys RY.. Arvioinnin suunnittelu [viitattu 3.11.2014] Saatavissa: <http://www.soste.fi/elinvoimaiset-jarjestot/arviointitointinta/arviointitietoa/arvioinnin-suunnittelu.html>

Suomen kasvatus- ja perheneuvonta liitto. 2014a. Vetskari- toiminta [viitattu 20.11.2014] Saatavissa: <http://www.suomenkasper.fi/jarjesto/toiminta/tukea-lapsille-ja-nuorille/vetskari-toiminta>

Suomen kasvatus- ja perheneuvonta liitto. 2014b. Taikuri- toiminta [viitattu 20.11.2014] Saatavissa: <http://www.suomenkasper.fi/jarjesto/toiminta/tukea-lapsille-ja-nuorille/taikuri-toiminta>

Suomen sovittelufoorumi ry. 2014. Perheasioiden sovittelun uudet tuulet – havainnot, mallinnuksia ja arvioita FASPER-hankkeen pohjalta [viitattu 27.2.2015]. Saatavissa: <http://www.sovittelu.com/pdf/2014/verkkoversio%20Perheasioiden%20sovittelun%20uudet%20tuulet.pdf>

Suopajärvi, L. 2013. Opas projektiarviointiin [viitattu 20.11.2014]. Saatavissa: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/93875/suopaj%C3%A4rvi%20leena.pdf>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2015a. Perheasioiden sovittelu [viitattu 18.3.2015]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/lapsen-asema-erotilanteessa/perheasioiden-sovittelu>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2015b. Sosiaalihuoltolaki [viitattu 18.3.2015]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710#P17>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Vertaistuki [viitattu 16.11.2014]. Saatavissa: <http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vertaistuki>

Tuhkasaari, P. 2008. Vanhempani erosivat -miten minulle kävi? [viitattu 2.2.2015]. Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/uutta_parisuhteista/parisuhdetutkimusta_tiiviisti/?x218948=219412

Unicef. 2015. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? [viitattu 27.2.2015]. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Virtanen, P. 2007. Arviointi: arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki, Edita.

Väestöliitto. 2014a. Avioerot [viitattu 29.12.2014]. Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/pari-suhteet_ja_seksuaalisuus/avioerot/

Väestöliitto. 2014b. Eronneisuus lapsiperheissä [viitattu 29.12.2014]. Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/perheet/eronneisuus_lapsiperheissa/

Väestöliitto. 2014c. Maria-Kaisa Aulan esitys: Lasten elatus herättää keskustelua [viitattu 27.2.2015]. Saatavissa: <http://www.vaestoliitto.fi/pari-suhde/?x17665=3774250>

Wallerstein, J., Lewis, J. & Blakeslee, S. 2007. Avioeron perintö. Helsinki: Gummerus.

LIITTEET

Liite1:

KUTSU EROPERHEEN KAHDEN KODIN LAPSET- PROJEKTIN ARVIOINTIIN!

Aika: 3.3.2015 kello 9.00–11.00

Paikka: Launeenkatu 8, 1krs. Neuvotteluhuone

Arvioinnin toteuttavat Lahden ammattikorkeakoulun opiskelijat Annemari Hallberg ja Nea Tolvanen opinnäytetyönään.

Projektin tavoitteena on ollut tarjota ennalta ehkäisevää tukea ja neuvontaa sekä vertaistukiryhmiä lahtelaisille ja Päijät–Hämeen alueen eroperheille. Projektin tarkoituksena on ollut minimoida lapsen menetyksiä erossa ja tukea molempien vanhempien vanhemmuuden säilymistä lapsen elämässä ja arjessa. Eroauttamistyöllä vahvistetaan yhteisvanhemmuutta parisuhteen päättyessä ja tuetaan lapsen turvallisen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen säilymistä vanhempien erossa

Kutsumme teidät keskustelutilaisuuteen, jossa arvioidaan edellä mainittua toimintaa. Keskustelussa kootaan paikalla olevien ajatuksia tai kokemuksia toiminnasta ja sen kehittämisestä. Työskentelytapa perustuu Hyvällä mallilla -foorumiin.

Ilmoittautuminen nea.timonen@student.lamk.fi viimeistään 17.2.2015. Toivomme, että vähintään yksi työntekijä jokaisesta työmuodosta osallistuu foorumiin. Tarkoituksena on, että liitteenä olevat kysymykset käydään työyhteisössä yhdessä läpi, jotta työmuodon edustaja pystyy tuomaan foorumissa esiin ajatukset joita työyhteisössä nousee esille.

Tervetuloa! Ystävällisin terveisin Annemari Hallberg & Nea Tolvanen